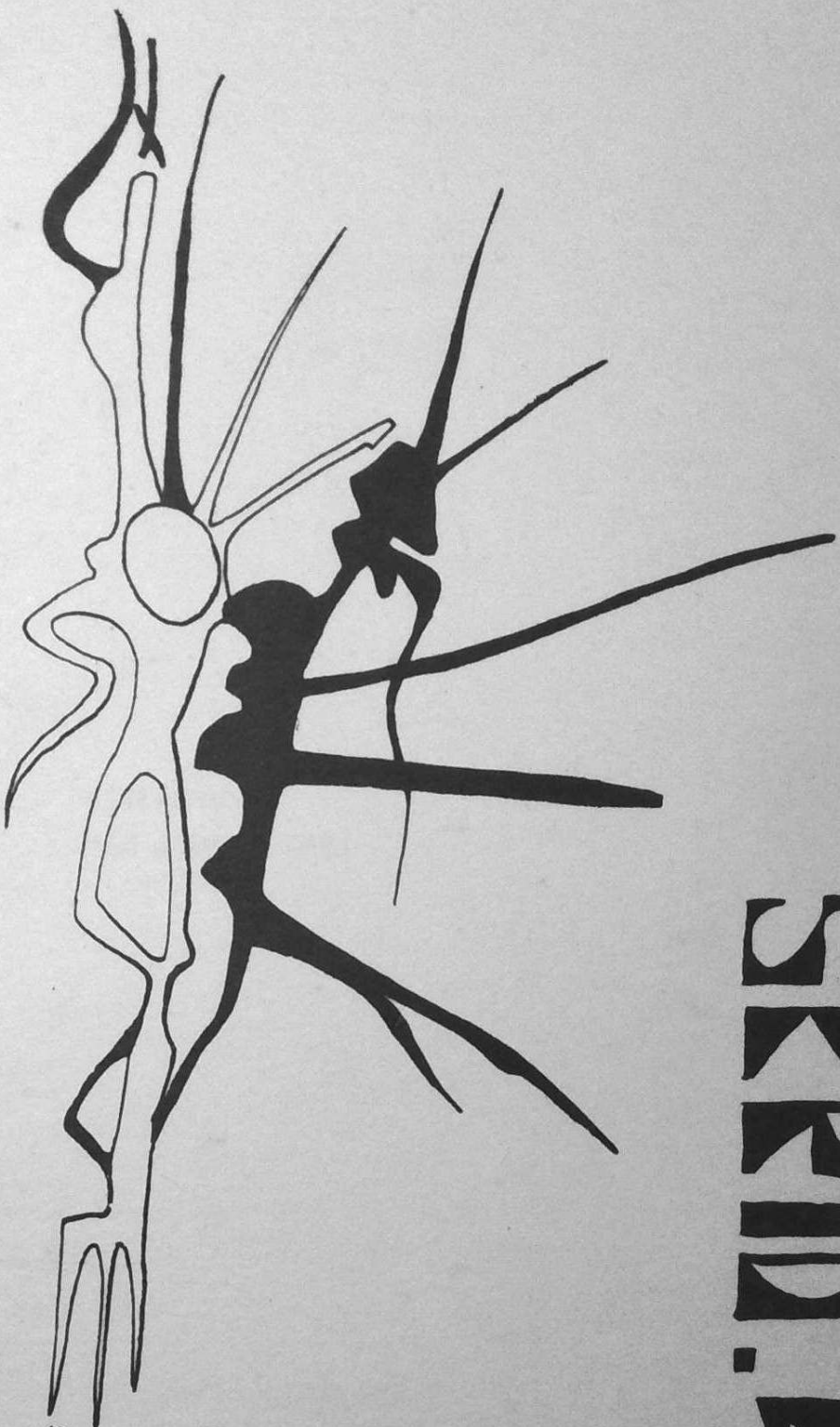

SKRID.4.

stogodem da Hor Yezh.

- I -

SKRIDSKRIDSKRIDSKRID

S K R I D

SKRIDSKRIDSKRIDSKRID

NIVERENN 4

MIZ GOUERE 1974

kelaouenn embannet e

Kevrenn geltiek Skol-Veur Breizh-Uhel

Roazhon.

- 2 -

S K R I D
niverenn 4
miz Gouere 1974
priz an niverenn : 7,00 lur

Kelaouenn embannet evel stagadenn da Hor Yezh.

E-barzh S K R I D e vez embannet labourioù a bep seurt savet gant studierien Kevrenn Geltiek Skol-Veur Breizh-Uhel, Roazhon.

Koumanant evit peder niverenn : 20,00 lur da gas dre chekenn-bost da P. DENIS, CCP 1499-51 Rennes. Ar chekenn-où-bank a zo da vezañ kaset da b-Per Denez, Section de Celtique, Université de Haute-Bretagne, 35000 RENNES-Villejean.

Evit kaout an niverennoù unan-hag-unan skrivañ da :
Makoto NOGUTI, Section de Celtique, Université de Haute-Bretagne, 35000 RENNES-Villejean, ha kas dezhañ ur chekenn war e anv pe war anv Per Denez.

Moulet ez-prevez. Diskleriet hervez lezenn : eil trimiziad 1974. Niverenn CCPAP Hor Yezh : 51765.
Merour : Per Denez.

- 3 -

S K R I D
FEDERVET NIVERENN
MIZ GOURE 1974

ROLL AR PENNADOU

Heinz KAHLAU : Barzhonegoù (troidigezh Herle DENEZ)....	5
Lize GIZIGU : Klemmoù ar chatibi.....	7
Mark KERRAIN : Distro.....	10
Jorj BELZ : Mar a vle goude (Brezel 14)	15
Barhonieh hun amzer-ni	16
Piñ en des choejat	18
Skrap ar skrap	19
Yann-Fañch AR GO : Ar vereuri	21
Bernezh ROUS : Al Liamm hag e goumananterien	25
Boris VIAN : Barzhonegoù (troidigezh F. KERKAVEN) ...	33
Yann-Ber BOUCHER : E Keltia gozh	38
Mikael BURLLOT : Kenavo	42
Alan FICHET : Kejadenn	45
Alan AN AFFETER : Tud ar goañv	48
Eujen KONAN : Ar sevel-istr e-barzh an dour don e pleg-mor Sant-Brieg	50
M.N. GWEGEN : Ur bourk	53
Gweltaz HAMEL : Buhez hon tadoù en o menajoù levenez pe zilverenez	56
M.P. RETY : Ma bugaleaj war ar maez	62
Fañch KERKAVEN : Diwar-benn "Faut qu'ça bosse"	65
Makoto NOGUTI : Breizh hag ar brezhoneg	68

Y O D - K E R C ' H !!!

Ha plij a ra deoc'h Yod Kerc'h ?

Ha ne blij-ket deoc'h ?

Yod Kerc'h seri nevez zo mpaien koumanantiñ de'i !

Soñjit 'ta !

Biskoazh kemend-all

Pever lagad d'ar marc'h dall

Ar wech kentañ eo 'vije tu da vezañ koumanantet da Yod Kerc'h
Arabat deoc'h c'hwitañ an abadenn-se !

Yod Kerc'h seri nevez 'vo atav memes mod :

traoù lous, traoù sirius, re lirzhin,
re bolitik, re lennegel, niverennoù simpl,
niverennoù doubl, niverennoù tripl.....

A bep seurt 'vo !

10 lur avit 6 niverenn.

Kasit chekennoù da :

KOMZ HAG ARZ BREIZHEK

14, square du Bois Perrin

35000 RENNES - ROAZHON

Daou levr nevez deuet er-maez

" Gwreg en toer " gant Tengi Malmarche

" Nenn Jani " gant Roparz Hemon

Donoc'h eget ar marv .

Donoc'h eget ar marv

Donoc'h eget ar fulor

Eo ar gwander.

N'eo nag ar stourm

Nag an dibenn.

Ar gwander.

Sellout ouzh an hini a veuz

Ha chom hep redek

Ha chom hep sikour.

Chom hep lakaat un termen d'an distruj

Hag ober mann avit an hini a varv

Nac'h ober fazi ebet

Ha mirout ouzh hini ebet da vezañ graet

Kaout c'hoant da dennañ implij eus pep reizhadur

Hep sevel hini ebet

Donoc'h eget ar fulor

Pa ne c'hell kut mui bezañ tizhet gant ar fulor

Donoc'h eget ar marv

Pa ne c'hell ket c'hoazh bezañ tizhet gant ar marv

Eo ar gwander.

Heinz KAHLAU

Heinz KAHLAU

Kustum German . . .

Setu daou o vont da zouariñ ur c'hi.
An hini kentañ anezho en deus lazhet al loen
Egile en deus e welet o vervel.
Koulskoude o-daou a zo norc'hed enno.

Bord an toull, eo ret dezho leñvañ.

Da Gristina .

Da zremm vihan a lakez em dorn,
Gant he zomder, he gwennder, hag he yaouankiz.
Ha da zaoulagad, hag o deus c'hoazh pep tra da welout
- Rak re nebeut e ouzont eus pep tra -
Ha da veg bihan leun a fizisañs
Ken digomz int
Ma krenan gant ar spont.

Lakaat a rez da zremm vihan war ma dorn
Sell a rez ouzhin
Nann, n'on ket c'hoazh den awalc'h
Evit gellout respont dit
Pevare en de hor bed tommder ma daouarn.

(tr. Harle DENEZ)

LIZA GIZIOU

KLEMMOU AR CHATIBI.

Seizh miz am eus dija... Evel just e lavaroc'h din n'on ket ganet c'hoazh. Met an dra-se 'zo hervez ho lezennoù deoc'h. Evidon-me ne gomprenan ket an traoù e-giz-se. O ! gwir eo ne oan nemet un draig vihan, ur groueel distar e-pad tri miz bennak, met goude am eus kresket buan. C'hwil 'soñj deoc'h ne santan netra, me, amañ, am zeñvalijenn : faziañ a rit, ha ma c'hellfen huchal ken kreñv hag a rit alies, em befa ur bern traoù da lavarout deoc'h.

Setu ma 'mañ ma mamm o vutuniñ adarre. Bep gwech e tapen ar paz, hag em eus kalz a boan, c'hwil oar. Ar maged a skuizh ac'hanon kement ma vezan badaouet 'pad eurioù goude. Met ma soñj deoc'h em bez amzer da ziskuilzhañ ! Kerkent amañ ma mamm o kemer ur sigaretenn all. Hag e klevan anezho, neuze, o komz diwar-benn an dramm, o youc'hal pegen dañjerus eo evit ar re yaouank, pegen gwan eo ar re-mañ o kendalc'h da gemer an ampoezon-se pa ouzont mat an droug a ra dezho. Hag e-pad an amzer-se e kendalc'hont, int ivez, da lonkañ maged o sigarettennoù. Goude-se e klevoc'h ma mamm o 'n em chalañ pa vin klañv diwezhatoc'h : "Hemañ 'vez atav gant ar sifern, koulskoude e lakan dilhad tomm dezhañ ha ne c'hell ket tapout yen ken alies-se memes tra ; ouzhpenn-se, ne gavit ket dezhañ ur paz spontus evit ur babig ? Ken yac'h e oamp-ni er familh pa oamp bihan ! Gwir eo, gant an aer saotret a analomp an devazh hiziv, n'eo ket souezhus marteze ; ar mod-all ne gomprenan ket... "Hag evel-just ne zouio ket en e soñj ne vutune morse he mamm. Pa vint deut koshoc'h e lavarin dezhi evit ma c'hoarezed pe ma breudeur vihan da zont. O ! moarvat ne selaouo ket hag e vo fuloret evel ma vez ken alies bremañ. Hemdez e klevan anezhi o yudal pe o huchal diouzhtu pa vez rebechet un dra bennak dezhi. N'hellan ket mui gouzañv he c'haouedoù imor fall ; droug penn a reont din ken ma 'n em santan prest da darzhañ. Kaer em eus lakeat ma daouarn war ma divskouarn, ne cheñch netra...

Ha bremañ dreist-holl, n'em eus ket mui kalz a blas em zi bihan. Ken plijus e oa er penn kentañ ; bez e c'hellan fiñval evel ma plije din. Met deut on re yras bremañ ; stekiñ a ran

ouzh holl mogerioù va c'haoued. N'hellan ket zoken en em astenn. Stourmet em aus da gentañ pa santen va zi o 'n em serriñ warnon hag o waskañ ac'hanon, met da betra en deus servijet ? ! Ne oan ket an hini kreñvañ. Setu m'eo bet ret din plegañ, en em damolodiñ, en em choukañ, en va frizon. Gant ma n'em bo ket ur c'heñ kromm ha distumm diwezhatoc'h, ur "skolios" evel ma lavaront ! rak alies a-walc'h e klevan anezho o kaozeal diwar-benn tud hag a zo kromm o c'heñ, hag o livenn-gaen a-dreuz, 'fin ur "skolios" petra ! Ha memes ma 'm eus komprenet mat, en dije karet ma zad kaout an dra-se evit chom hep ober e amzer soudard... Met ar re-se en arme a zo deut da vezañ taeroc'h-taerañ bremañ ha ne er-maezont ket mui evit ken nebeut. Moarvat memes tra, n'em bo ket diaesterioù, me, da vezañ er-maeziet ma choman re bell amañ e-giz-se, ken distumm e vin.

Setu un taol adarre. Bouzar e teuin da vezañ ma kendalc'h e-pad pell da reiñ taolioù da vogerioù va zi, hag ouzhpenn-se e vin leun a vluioù. Petra eo an trouz-se c'hoazh ?... Gertoziñ... Selaou a ran ur pennad... Trouz gwer... Boutailhoù... A ! 'maint c'hoazh oc'h evañ o "digor-kalon". Bemdez, div wech bemdez, eo ret dezho kemer an dra-se. O ! N'on ket "resk", met ma welfec'h ac'hanon pa 'deus evet ma mamm daou pe dri banne whisky e vefec'h ken spontet ha me : ken ruz e teuan da vezañ, ha ken buan ez a ma c'halon, ma 'n em santan prest da zont sot. Koll a ran ma anal gant ar strivoù a ran evit klask chom sioul ; ha gant ar maged a bakan war an dro, ne vezan ket sikourer kalz. Ouzhpenn-se n'em eus ket ar gwir da glemm ! Pa stoken un disterig ouzh mogerioù ma zi evit reiñ dezhi da c'houzout n'an ket mat, e krog d'en em chalañ ha gwashoc'h, e lavar e ran droug dezhi. N'eo ket reizh er fin ; atav memes re a c'hell en em zifenn. Ar bed-se n'eo ket ur bed eun, n'eo ket posubl.

A-wachod ez eomp da bourmen : war droad ? O nann ! Re skuizh e vefe ma mamm ! Neuze e kemeromp ar pezh 'zo anvet ganto "ur c'harr". N'ouzon ket tamm ebet penaos e c'hell bezañ, met ur bern trouz a re atav ! Ha n'eo ket gwall aes evidon. Un ZCV gozh o deus, me gav din, ha bez e c'hellan lavarout deoc'h e kredan anezho pa vezont e vefe poent bras cheñch ar "suspañsionoù". Neuze oc'h kad da ijinañ e peseurt

stad e vezan pa veajomp pell, ken horjellat e vezan e-barzh ar "strakenn"-se. Ha n'eo ket war ma zro e vez graet pa erruomp, nann, war-dro ma mamm evel-just : "Penaos 'ya ? N'oc'h ket re skuizh papur kaezh Lena hag all hag all..." Met eus va c'heloù ? Perak goulenn peogwir ne santan netra... Gwashoc'h, pa garfen diskuizhañ ha bezañ sioul ur pennad, en em lakaomp e-barzh ar "rocking-chair" : ha neuze, me 'lavar deoc'h, em eus un abadenn blijadur ! Brañsigellat a reomp e-pad un eur e-giz-se, pe muioc'h alies : un euzh. Koll a ran ma c'hempouez, ezhomm dislonkañ am eus, an holl draoù a dro en-dro din, koll a ran va fenn, spontet an kement ma 'n em santan mouget. Un euzh, e lavaran deoc'h...

Met skuizh on aet ivez o klemm e-giz-se. Ha dreist-holl ne servij da netra. Gouzout a ran mat ne c'hell ket ma mamm bezañ atav o tiwall ; ha ne gav ket din e oar e ra droug din peogwir "ne santan netra". N'ouzon ket peseurt bed eo ho hini, met n'aus ket mall warnon bezañ warnañ. Koulskoude e teu da vezañ strizh evidon amañ, setu moarvat ne chomin ket mui pell. 'Fin tud all 'zo ganet araozon, ne vo ket gwashoc'h din. Arabat en em chalañ evit c'hoazh. Taolit kont eus va c'hlemmoù memes tra, sesoc'h 'vo din dont en ho touez...

KAMP ETRKELTIEK AR VREZHONEGERIEN

a vezo graet e Pont e Kroaz
eus an 29 a viz Gouere betek an 11 a viz Eost

Evit kaout diskleriadurioù skrivañ d'an It. de BELLAING
28, rue des trois Frères Le Goff 22000 SAINT BRIEUC.

MARK KERRAIN

DISTRO.

Ne veze ket gwelet ken aodoù Bro Saoz. Dindan heol splenn an abardaez hantereoet, betek penn pellañ an dremmwel, mann 'mēt ar mor, sioul hag ec'hon. Hag al lestr-treizh Kerisnel a skoe etrezek Rosko. E-tro seizh eur hanter e oa da vezañ tizhet ar porzh.

Gant an amzer gaer-se e oa un toullad mat a dud war ar pont, o lonkañ an avel sin. Un nebeut Saozon, hag ur bagad Bretoned yaouank, pouez-mouezh Leon gante a-leizh o genoioù.

Aet e oa Alan d'azezañ war ur skaoñ, e-kichen tri c'has-tellad, hag iskis en em gave o selaou anezho. Pell zo n'en devoa ket klevet kement a c'halleg gant an dud en-dro dezhañ.

"Abaoe Nedeleg, a soñjas. Seizh miz 'zo. Ha c'hoazh er gêr ne oa nemet brezhonag."

Toast ur bloaz e oa bet o labourat en Kembre, nemet ar pemzektez-se en devoa tremenet en Breizh gant gouelioù Nedeleg.

"Ur bloaz. Re bell amzer... pe re nebeut."

N'en devoa ket bet c'hoant kuitaat, ken brav en em gave eno, ken tomm ma oa deut e galon da vezañ ouzh ar vro-se, hag ouzh Moelwen ivez michañs, e-pad ur pennad mat a amzer gant eñver ha hirnez.

Aon ivez marteze gant ar pezh a gavfe en Breizh, pa deufe en-dro.

"Kemm a vo, ennon sur, hag ar re all. Kalz amzer zo aet e-biou."

Skrivañ d'ar vro n'en devoa ket graet nemeur. Ur gartenn bennak d'e dud, abaoe Pask, unan all d'ur vignonez. Ya. Pell zo oa abaoe.

"Ne vo den ouzh ma gortoz."

Hag o fistrerñ e oa. Da biv ? Da betra ? Ne vije ket hañvel en traoù ken. Ex-maez eus buhez ar vro e-pad keid-all amzer, evel ma oa bet, kollet son' gantañ... Marc'hoazh, petra...?

Goulo e chome e spazred. Ne deus ket a-benn da soñjal en deizioù war-lerc'h.

Peret gantañ e selloù war ar mor, e klave ar re all o treilhañ o bagoù, ken ha ken e vouzere. C'hoant en devoa mont da bakañ ur bannac'h sioul en diaz, ha butuniñ ur sigaretenn.

Sevel a reas diwar e skaoñ, ha diskenn e diabarzh al lestr.

En traoù, an davarz vihan a oa leun a dud yaouank cholori bras gante. Mont a reas Alan betek ar bar da c'houlenn ur mell chopinad bier. Met ne servijed nemet boutailhoù bihan. Ha c'hoazh, eus ar staotach gall-se, en devoa tost ankouast e vlaz. Ma ! Mont a reas gant e imor fall betek un daol-gorn vihan, en ur gas gantañ ur voutailhad hag ur werenn. Ya. Diaes vafe dezhañ adkavout ar boazioù gwechall.

"Ar mizioù kentañ. Aze 'mañ ar pep startañ".

Gwengolo, Here, en Kerdiz. Pa veze o ruzañ e votoù er straedoù, goude e labour er skol, dalc'hmat o c'hwistellat un ton bennak bet klevet gantañ e Festoù Noz e-tro Kallag. Pa c'hae da evañ ur bannac'h en un davarz, ha stagañ da soñjal an e gamaradoù, en nozvezhioù diroll gante, en Roazhon, pe en Gwengamp. Bep sul e selaoue an abadenn vrezhonek a dape klevout alese.

Mez en devoa un tamm o kounaat e oa deut an dour dezhañ en e zaoulagad, en ur glevout ur wech Youenn Gwernig o kanañ "Gwerz an Harluad".

Pa soñje bremañ ec'h ae da brenañ Muskadig e stalioù-gwin, pemp gwech keroc'h evit war an douar bras, mann 'met 'vit kaout un dra bennak eus Breizh da evañ.

Kas a reas ur bannac'h eus e vier war draoù. Kommañ a reas e c'henou gant an doñjer. E sigarettennoù a glaskas en e c'hodell da lakaat ar blaz da dremen. Met n'en devoa ket tan. Ouzh an daol all, goloet gant boutailhoù bier goulo, e oa ur pemp pe c'hwec'h paotr ha plac'h yaouank bennak, tommet mat d'o fennoù, o tiepakañ bourdoù. Tanet e voe dezhañ e vazhig-vutun, gant ur paotr a gonte e oa bet livet "FLB" war al lestr pemzektez a-raok.

Ne gredas ket Alan goulenn peseurt teolioù a oa bet graet gant an FLB abaoe penn-kentañ ar bloaz. Dont a reas da soñj dezhañ eus ar mare ma oa da vezañ barnet ar baotred a oa bet toullbac'het an hañv a-raok. E-kreiz miz Here oa. Ha beveder ec'h ae da brenañ ur gazetenn c'hallek bennak da welout hag eñ e kavfe keloù. Tro wena bep gwech. Nemet un dro, e-barzh "Le Monde" e lannas e c'ant bet laosket holl da vont. Ar pezh

tortad a reas an nozvezh-se ! Ken na c'hellas ket mont d'ar gêr, pa voe serret an davar. Chomet oa da gousket e ti ur c'hamarad iwerzhonat. An deiz war-lerc'h ne oa ket aet da labourat.

Ha ne oa ket ar wech kentañ. Aliesik, pa 'n em gava re e-unanik, pa c'h ae d'ober un tamm tro betek ar c'hluboù-noz, kement ha klask fred, ne gava peurvuiañ nemet ar bar, hag e tistroe goude gant ur revrad brav, leun e benn neuze gant añvorennoù, sorc'hennoù kentoc'h, diwar merc'hed Breizh, ken koant ha kuñv, ken eun o doareoù. Ha n'eo ket o soubañ en hañvoez brein-hudur ar gizioù saoz-amerikan ! Nann, gast ! Soñjal 'rae neuze e Mona. Mona ! Gant mall warnañ e teufe Nedeleg.

Skrivet en doa dezhi e teue en-dro dre an Havr-Nevez pe Cherbourg, hag e tremenfa dre Roazhon. En gortoz gwelout anezhi er skol veur e oa. Met kaer en devoe klask war he lerc'h, anez e voe. Aet oa neuze d'ar gêr, da Brad. Eno oa chomet un darn vat eus e amzer, gant e dud, o reiñ un tamm sikour dezhe gant o labour war ar menaj.

Da noz Nedeleg ne oa Fest-Noz ebet tost a-walc'h eus ar gêr, he chomet oa er gêr. Ar sadorn war-lerc'h e oa unan all en Gwerliskin, ha gant ur genitervez ec'h eas. Met ne gavas den eus e gamaradoù kozh.

Gant deiz-kentañ 'r bloaz, e oa ur pred-familh. Emañ kement a reas ma voe klañv-kaer. Gant ar vezh ! E begement a glevas neuze, ya, kenet ha diskanet dezhañ e seizh chapelled. Met graet en devoe e soñj dija mont kuit en-dro.

E Roazhon e tremenas daou zavezh o straññ en ostalerioù, war zigarez klask war-lerc'h kamaradoù. Mona en gwirionez an hini en dije bet c'hoant gwelst. Hep re a c'hoanag. Aet skuizh, e skampas kuit da Dinarzh, da gemer ar c'harr-nij. En-dro da Gerdiz.

Ha hiriz, en-dro da Vreizh.

Sellout a fae ouzh e werennad bier dirakañ. Trumm e klukas peurrest en evaj, ha da sevel da vont da c'houlenn unan all. Ur bannac'h hini du an dro-mañ.

Sevel a rae ennañ ur barrad eon, eon soñjal en dazoned. C'hoant en doe mont war e giz, bezañ en-dro al lojeiz a ranne

gant ar studier-se ken abaf ken na grede ket larout oa e revr dezhañ. Adkavout Moelwen e goantenn, bezañ adarre en davar gant e gamaradoù, Gareth ha Dewi goude un abadenn rugby. Aze oa en e vleud. Goût kas anezhi en-dro a ouie mat ar re-se. Gante an hini en devoa desket an tamm kembraeg a c'helle dreilhañ, hag ar c'hanaouennoù a c'helle dispakeñ. Un dro e oant aet o zribetek Dinadin da arvestiñ ouzh paotred Kembre o c'hoari enep Skosiz, e Murrayfield. Digarez d'en em vezviñ hep divadaouiñ e-pad daou zavezh. Darbet dezho c'hwitout o zren da zistreiñ.

Meur a wech e oant bet en Hanternoz ar vro, o c'hoari biz-meud dindan ar glav pe an erc'h, e-kreiz ar menezioù. Da Bask zoken e oant aet betek Dulenn, gant un Iwerzhonat.

Da Bask. Ouzhpenn tri miz oa...

Degouezhout a reas en davar, ur paotr hanter-vezv, ur voutailhad gwin ruz gantañ. "Piv 'neus c'hoant ? Piv 'neus c'hoant ? emezañ."

Alan a reas sin dezhañ tostaat, kent lonkañ e werennad.

"Aze emañ, ma kerez. Kerzh da gerc'hat ur werenn, a vo aezetoc'h dit.

- 'Neus ket tamm ezhomm 'bet', eme egile, en ur gas goue ar voutailh betek e c'henou. "Dal ! Leugn da werenn bremañ."

Hag Alan da gargañ e werenn c'houllo.

"Me zo bet teir sizhun en tu all, eme egile. Ha te ?

- Tost ur bloaz.

- Klañv e vijen aet, me. Mall oa ganin dont en-dro.

Muioc'h a draoù a gavan d'ober en Breizh, e-kerz an hañv zoken.

- Pelec'h 'maout chom ?

- Plouenan. Met aliesoc'h e vezan e Kastell, pe e Montroulez. Petra 'peus graet, te, a-hed ar bloaz eno ? Pelec'h e oas ?

- E Kerdiz. En ur skol e labourer.

- 'Teskiñ galleg d'ar vugale ? Paourkaszh paotr ! Ne 'neus echuet gant ar skol. N'ouzon ket petra rin bremañ ! N'em eus ket c'hoant kaer labourat. Ev ur bannac'h 'te ! Petra 'ri, te ? Distreiñ da Gembre c'hoaszh ? An amzer da zont, ma 'z eus anezhi, n'emañ ket e Breizh.

- Ma oufen da vihanañ, e c'hellfen laret dit.

- 'Rez ket biloù gant ar billig ! Hag echu da werennad,

ma vo leugnet dit en-dro. N'az po nemet ar blijadur a gemeri. Hast afo 'ta ! Rak ma sav an heol 'benn arc'hoazh, n'eo ket lavarët e savi-te da welout anezhañ.

- Re wir paotr. Met pa vo echu gant al litrad-mañ, 'mo c'hoant mont d'ober un hun.

Dihunet oa bet gant mesk ha todilhon. An dud o klask o fakadoù. Ne oad ket pall ken eus ar porzh. Dija e oa ul lostad tud dirak an nor a zigorfe prestik war ar c'hae. Skuizh-divi en em sante.

Pignet a reas betek ar pont da avelin e-benn. Tost e oad degouezhat. Dek munut c'hoazh hag e vije difiñv al lestr. An heol oa o vont da guzh, du-hont a-drek ar reier. Eizh eur bennak anezhi michañs. Ur bern tud a oa war ar c'hae o c'hortoz, ha hanter-leun oa ar park-kirri. Ret e vije dezhañ tremen dirak ar valtouterien gant e stal, div valizenn dev hag ur pezh sac'had traoù. Diskenn a reas da gerc'hat anezho. Marteze e kavfe sav e-barzh ur wetur da vont betek Kastell, pe betek Montroulez. Ne rae ket kalz forzh.

Al levr avit ar skolioù-mamm

SKOL AR RE VIHAN

gant DENEZA MAGER

sonerezh avit ar rimadelloù

gant Yann DESBORDES

12,00 lur : digant SKOL, Iols chariou, rue Hector
Berlioz, 22000 SAINT BRIEUC

Jorj BELZ

MAR A VLE GOUDE... (Brezel 14)

"E kreiz en est eh oemb en déiñ-sé. D'er sadorn de noz éh oé laret éh oé disklériet er brezél. Ordrénét oé d'er soudarded monet endro. D'er sul éh oé hoah en dud genemb dré-mañ. N'hur boé ket cherret er bléad : loket oént ataù d'er sul...

D'er lun vitin éh oent partiet. Ind e ié, ya ; koutant oent rah de vonet. Afe, ind e gавé gaté é vehé bet achiù er brezél é korf eih dé. Comprénent ket petra oé er brezél. Karget anehé e oé oéit de Santez-Anna. Tri breur em boé : o zri éh oent oéit en dé-sé ; deù anehé zo chomet hemb donet kin endro.

En dé ma oent partiet éh oé déli kas er ronsed d'en Alré de vout keméret. Oé ket ket-maid'ein-mé de vonet. Er jan-darmed e oé é trakellad d'er sul, é rein kalon d'er baotred de barti. Mé laré dehé : "on ket-mé gourdon-kaer d'er ronsed - mem bredér e ré ardre d'er ronsed ér gér - arhoarh é vo red d'ein-mé monet get deù jaw d'en Alré..." Unan anehé é oé un ibeul bihannig-tra arnehon, keméret oé ur sort...

Rah er baotred oéit d'er brezél, er vamm intañver, er ronsed lammet genemb !... Un tér zuhun bennag arlerh, m'boé um gavet de vonet betag En Oriant. Pe oé ne ouian ket pé linennad ronsed éno, ré anehé a-hed édan er rall, prest de grévein ; oé ket na boud, oé ket nitra erbet, na tristed, men Doué !

Bamdé é vazemb é sellet doh er faktour, bamdé, é sellet doh ul lihér bennag e arriñehé genemb. Ha hoah, digoret e vezé bet hoah gwéhavé o lihériñ. Er journaliñ ? Kerhet de houiet ma oé ur wirioné pé ur geù e oé arnehé. Plén hui glede komz ag unan marù ; ahlén, ahlén... Ne oé ket ur vuhé, skornet o zraid, an deur, édan er goal-amzér ha rah. Perm-issioneù e vezé reit dehé elkent, mäs deudhatoh. Shuñ oent ag er brezél, ind e gomprné nezé. Oé red dehé monet, kaloneg oent, ya.

M'as sonj reih-mat ag an achiñment. D'er lun oé ; éh oent oéit d'en Alré - en amenenn ha rah en treù-sé e vezé bet kasot

d'en Alré, én amzér-sé -. E arriù é kër, stanket oé en hent : oé red d'ein boud bet arrested get mem boétur éno eué. Nezé é zo digoéhet un oto, ur pear ofisour bennag abarh. Unan anehé des saillet ér maez : "Achiù é, achiù é er brezél", e laré.

M'am bos ouilet éno én-dro abenn-kaer ; mé laré : bremañ é vo gwélet ré é tonet d'er gér, més ne veint ket rah gwélet anehé..."

Kleüet a voéh ur vamm-gouh a mem bro.

BARHONIEH HUN AMZER-NI.

"BREIZH, douar er varhed" e gan er Vretoned én o "BRO-GOZH"... Guir é : a holl viskoah éh es bet dré-mañ tud tinér erhoalh o halon eit kleüet boéhiéu en aüen ha govéliad obéréu ag er ré kaeran. N'abusein ket get hur "Barhed veur" é! ma vehé tu de laret anehé, hag ind anaüet d'er hours-mañ, kerkloüs laret ér bed abéh, é! é rézon. E kontrél, plijusoh vo d'ein chom un herrad é ti er ré simpl, digor o deülegad geté ar er bed tro-dro, é viüein didroux pell a-zoh hardeü en drapikellerion. Léh em es bet, nen des ket goal huersq, de obér anaüdigéh get ul labourér-douar a Vro-Wened, ur barh e laren-mé anehon ataü, hag unan guir, hennéh ! Soñnet en des d'ein guerzenneü saüet geton é-unan, ha bamet on bet dohton, é huélet é oe hoah én hur bro tud é viüein o barhonieh. Ne ouié men dén na skriü na lén, más donet e hré braü en treü geton, me zud vat, ken e oé un dudi chom de chéleüet dohton é tiplég guirionéü peur-badus mab-dén, g'é hirieü liü douar Breizh arnehé. Ag er goed-sé é ta Anjela DUVAL, brudet bremañ é mar a léh. Geti-hi, diforh erbet étré er vuhé panding ag er barhonieh, troh erbet étré hé guerzenneü : "M'o skriü andell hag andell get dir luemm me falh, é bleü mélen mem bro", hag er pozieü "distér" e verch bamnoz er hé zammig papér.

"Seüel ur simfonienn,
Kizellein un delüenn,
Tresein, liüein un daolenn,

Seüel kestall ha tourieü,
Pé santualieü-meur,
Kempenn liorheü kaer,
'zo obér Barhonieh...

Rein form ha liü d'er sonjeü,
De sonjeü en Dispi,
De sonjeü glas-moug er Bönijenn,
De sonjeü griz en Ankin,
De sonjeü mélen er Huerdoni,
De sonjeü glas-guer er Spi,
De sonjeü ru-roz er Garanté,
De sonjeü ru-tan en Aberh,
De sonjeü gles-boull en Hunvrié,
De sonjeü guenn el leüiné
'Zo obér Barhonieh

- Pep meizour e zo barh !...

Ur simfonienn-veur é en Hollved,
Arnehi-sin ha siell en Aozour :

- Er vuhé !...

Er vuhé : Barhoneg-Meur !

E pep boud eh es arz,

Rak er Vuhé e zo Arz.

E pep boud Barhonieh.

Er vuhé zo Barhonieh,

- Pep boud e zo Arzour,

Pep boud e zo Barh.

Ur barhoneg-meur é en Hollved."

Guell aveit hañni é hell Anjela DUVAL diskoein d'emb buhéieü ne huélér ket, o spurmantain ardran sklaerijenn ur gohad-tan, ur barrad-glaü, ur valbettann én aüél, un tamm bara diazéet ar daol er penn-ti... Donet e hra Anjela én hun-toeh g'hé guerzenneü peizantez, hé buhéigéh sioul, kani ur voéz kuh, peur, més eurus ur sort. En hé barhonieh, peah ha leüiné er ré e oér sellet doh er bed get deülegad sort ré en dud a ziar maezeü hur bro.

PIU EN DES CHOJET ?

Bourrus bras em boé kavet ur pennad-skrid kaset de D.F, be zo ur pemzég de pennag. E "korn el lénerion oé" mar em bé soñj mat. "Les Bretons apprennent le breton s'il le désirent, ceux qui ne le désirent pas n'y sont pas obligés.." A-du genoh penn d'er benn, Eutru, ha n'anañ ket hañni erbet é komz brehoneg a-énep d'é volonté, na dén erbet ag e vehé bet ret dehon én obér. E kontrél, goud e hren reih-mat un dra : red é bet de lod kaer a dud é Breizh diskein ur yèh ha ne oé ket o hani, dré gaer pé dré vil ; Respet em es dohoh, Eutru, mès mé garehé ma touget respet dohein euf. Skrid e hret hoah pelloh : "Puisque la majorité des Bretons estime que c'est le français qui leur sert de langue véhiculaire... qu'on nous fiche la paix une fois pour toutes..." Nen don ket fall, ne hren meit kas ur reskont doh. Hui e ouio éma er brehoneg ur fed, penaos nen don ket kaoz de me zud gouist er brehoneg, nag int muioh d'o zud én o raog... ha ne huélan ket émen é vehé er fari. Nag en é vehé ar en douar nameit 1000 a dud é komz o yèh, er ré-zé o des er GUIR bout kélenet-ha-rah én o yèh, fondizion o fersonelèh : azé ma en hani ketan é-mesk guirieu un dén.

Ne glaskan ket donet éndro d'ur bed oeit de get pell zo ; mar komprénan mat, é vehé ret d'ein ho trugéréked ohpen... ha nezé, trugéré. Eit bout guir, ne m'es ket nître a-énep d'ho "République une et indivisible", éi ma laret ker braù. Goulenn e hren un draig genoh ur-sort : perag hé des klasket diantantein me yèh, mem bout, mem bro ? Hui e reskonte d'ein ker prim : "geùier, geùier, kement-mañ, er Vretoned o des choéjet de gomz galleg int-o-unan, komprénet o des ne helleint ket monet pell g'o gregaj truhék, afe, paotr, émen monet g'ha vretan, pas pelloh aveit Gwened, ha hoah !"...

80.000 a dud e chéleuehé dah en abadenneù é brehoneg, a laret-hui. Un nebeud eurièù ér blé. Ha mar bé kavet tud én o zoèh ha ne ouiant ket er galleg ? mar-a-unan e anañ-mé ataù ! Hama ? Na vo ket er ré-zé e zamanto, penaos : forbannet é o girieu é peb lèh ; hui ketan, Eutru, n'o homprénet ket, petremant, mar én er groeit, guerso e hues trohet kein dehé.

Nen deint ket aneéh de skrid é "Korn el lénerion" er ré-zé, hret k'a vil. Enrollet em es unan er mizieu-mañ treménet, ul labourér-douer a mem bro, chéleuet hag é kleéet :

"Be zo pear-bemp plé zo, merhat, m'boé um gavet n'un davarn ag er vorh get un dén oé é tiviz a ziar er brehoneg. Ma ret goarn er yèh, derhel d'obér geti : faot ket hi lokel de vonet a-raog, e laré hennéh. Nehé, ar en taol deuhéhan, sauet drok énein, mé oeit ha tostelt dehon én ur laret a mod-mañ : "Hui, eutru, hui e lar hui en treù sé pan-dé-guir ne hues ket biskoah béhet dan samm er brehoneg, honnéh e oé ur samm aveid'emb, ya : mès mé, mé hell laret en nivér e boén m'es bet geti, nître hoah étal ietoh aveid'ein-mé em es guélet é andur muioh hoah, én arbenn ma ne ouient ket ur gir galleg hembkin. Eih vlé oen pen don oeit d'er skol. Pear blé eh on chomet ér skol, er pèh e oé braù erhoalh én amzér hont. Groeit e vezé bet katechim d'emb é brehoneg, er valéion e bredégé rah é brehoneg... neoah, abenn ma vezemb-ni é porh er skol é vezé dihuannet grous dohemb komz breton. En 'ni e vezé bet tapet 'vezé bet reit ur bémijenn dehon de obér. Reit e vezé ur buton afet dehon. E achiùmant en deuhé oé ret d'hennéh nezé skrid kant linenn : "Je ne parlerai plus breton !" D'é dro é klaské tepel un all ar er porh eit um zijablein ag é vuton, hag a mod-sé bamde... Bretoned oemb, moh oemb, en dra sé oé ur gouli aveid'emb, ché..."

Ha nezé, trugéré, Eutru, ho pout chuéjet aveiton, aveid' ein, ha sur-mat aveit er ré e zeí ar hul lèrh. Guellan sonjeù !

SKRAP AR SKRAP...

Ne dalv ket er boén boud skoleit mat eid spissed, kalz pé vihan, dezonet hur bro abenn un nebeud bliéù. Ne gomzein ket ag er brezél kuh grosit doh personéleh er Vreizhiz, é mil ha mil féson, men Doué, na muioh a zistruj er vro, goal-gas en "ardro domb" el ma vé displéget domb é kement mod ma hellér. Livreù a beb sort vé bremañ eid sekour gonemb dil-ouiein er bannedeù-sé propig.

Hiniù é fall deñ neoah teurel ur sell ar stad truheg hur chapélieù, rah dré er vro. Goudé dizalbadeù dinivér du-mañ, du-hont, chetu deit tro diù ag er chapélieù kaeran Breizh boud draillet : I.V. Kerdevot é Erge-Vras ('tal Kemper), ha Sant Nikolas, é Frijag. Deù dorfed é vé komzet anehé, étré kant ne vé ket groeit. Mar dé bet kizellet mein ha koed er vro, groeit geté ilizieù, kroézieù, fetanieù, limajeù Sent ha rah, nen dé ket eid m'hur behé bet, deù gant pé tri hant vlé goudé - liés ohpén - er goueh divourrus o gwélet é achap keti-ketan...

Na stanket int, er chapélieù digor d'er seih aùél, débret d'en deliaù-rid, d'en drein, d'er laeron mein eid achiù, parriù mañ dé toenn ha mañgoéried anehé gwerso. Eñan berr ne vo nameit bodadeù mesk-ha-mesk hag un tammig morgleu'eid derhel sonj ag ur chapél braùoh ne vezé ket. Mar um gavet de bassein étré Karnag ag En Drinded, ho po en tu de huélet ur parkad mein - lod anehé é tonet ag ur chapél a gostéad Lannuon - : émant éno de hortoz boud lakeit éñ ur saùadur giz-neùé ; ribotet vo é skeud mein sakret hun douar : petra fout, n'int ket bet laeret, vo laret deoh, prénet int bet... Argent erhoalh zo bet reit éñ eskemm dehé, pas-merhad !

E kontrél, un dra-vat é elkent gwélet mar a gomun dizo-lein éñ-dro talvedigéh kement-tra e zo deit domb ag hur gourdadeù. E párrézieù zo é hell zoken an ti-a-gér reneù-éñin ha kempenn é chapélieù ar gont er gomun : nitra gwell. Tud arall en um dólpe afet eid sovein er pèh e hell boud sovot : "BREIZH SANTEL", lakamb. Talvoudus é bet o labour é Lok-Maria (Plénuér), Kalann (Breh), ér Voustér (Pleuignér) h.r.

Muioh-mui hiniù en dé, ha gwell-arzé, en dud a gér é e wélabm doh en um gemér g'o chapél. Mangolérien (Stérwen), Santez Margarit (Mendon), Sant Klomez (Bulz ha Bubri), Santez Anna gouh (Branderion) e zo ag er ré-zé é vé groeit pardon kartér enné pep plé d'achiù o ranjein penn d'er benn.

Trawalh eh es ag er bléieù, en amzér, er mank a argant eid diskerein hur chapélieù. Mar kendalh er skreperèh vil er é lens, é vo nuah-pill er vro kent pell. Kin meit laer-erèh ha biskoah laer erbet : ezé ma en delh, chetu.

YANN-FANCH AR GO

AR VEREURI.

Treñ a reas Fañch en e wele, ha digoriñ e zaoulagad. N'edo ket en e wele, n'edo ket en e gambr. Klevout a rae laboused o richanañ, kezeg o karnatañ, ha moc'h o toc'hel. A nebeudoù e teuas er-maez eus strad e gousk. "Pelec'h emañ 'ta ?" Hag e teuas soñj dezhañ edo er vereuri, e ti e vamm-gozh. Ne voe ket pell neuze o tivorfilañ. Stad oa ennañ. Ur sizhunvezh vras edo o vont da dremen e kreiz ar c'hoadoù, o c'haloupat er pradoù hag o vont da heul tad-kozh !

Pa ziskennas war al leur e verzas an heol a-rez ar gwez uhel. Koabrenn abet en oabl. Hejañ a rae delioù ar gwez dindan un sezheñ flour. Bez e oa laboused o fistilhañ, o c'hwibanat. Souden e klevas un ton boemus, un ton burzh-udus a blijas dezhañ dreist holl : hini an durzhunell. Klask a reas diouzhtu tostaat ouzh al labous-se. N'edo ket evel ar re all : ober outañ ur mignon, se a vije plijus...

"Prest an dijuni", eme vamm-gozh. Treñ a rae c'hoazh an diennerez e traoñ an ti hag ar c'hazh ne gollé ket e amzer : n'oa ket bet ezhomm lavarout dezhañ tostaat. Evit Fañch ne vije ket re daou vell tamm bara troc'hat eus an dorzh, warno amann ur blaz nevez dezhañ.

Hag e vije bep tra nevez e pad ar sizhun en-doa da chom e ti "Parrain ha Marreine" e-giz ma lavare.

N'edo ket an dro gentañ ma teue er vereuri, e-kichen maner K. Koulskoude ar maner-se a chome atav ken kevrinus, klozet ma edo gant mogerioù tro-dro d'ar c'hourlijorzh leun a wez a guzhe an darn vrasañ eus an ti. Biskoazh n'en dije kredet Fañch mont e-unan betek an ti abalamour d'ar chas a veze klevet o harzhal alies. "Tad-kozh, petra 'z eus e-barzh un ti ken bras ? Petra 'z eus er penn-mañ ? Hag er penn all ? Petra eo an ti bihan en tu kleiz gant ur c'hloc'h a-us dezhañ ?

Kaer en-doa respont gwellañ ma c'helle, greset e veze goulennoù nevez outañ. Kinnig a reas d'e vab-bihan mont gentañ da gerc'hat er gazetenn er maner a-rask lein. Lavarout a

reas da dud ar maner petra a felle d'e vab-bihan gwelet ha gouzout... Hag e welas annañ salioù bras an ti, ar guisin vras, hag ar chapel vihan gant he c'hloc'h da c'helver an dud. Ur sachadenn warnañ evit klevout ha brav e oa an ton, hag ar chas dirollet da harzhal.

Nepell diouzh ar maner, e-kichen ar vali-vras emañ al lenn. Na dostae biskoazh Fañch outi pa veze e-unan. Seblantout a rae dezhañ edo sachet etrezek an dour. Goude lein en em gavas gent paotred all a oa o vont di. Mont a rejont dindan ar pont a basee an hent warnañ. N'edo ket don an dour. Mein a oa avat. Ha dindan ar mein, sili. Meur a hini a voe paket ha lakaet en ur sailh evit kas d'ar gêr. Ha goude-se e oa amzer d'ober tro al lenn. Traoù iskis a oa avat ! Ur skeul ledan, ken ledan hag ur gravazh. Kontañ a reas Biel, ar c'hoshañ paotr eus ar vandenn, edo ar skeul-se aze abaoe fin ar brezel. Bez e oa leun a Amerikaned arc'hoadoù tro-dro keit ha ma padas ar bec'h war Alamanted Brest. Evit petra neuze ar skeul-se ? Evit ar soudarded diskenn en dour pa felle dezho neuñ. "Traoù a chom c'hoazh war o lerc'h er c'hoad, eme Biel, orjalenn, ruihennoù, tammoù houarn ur stumm iskis dezho, boledoù goullo - ha re leun marteze ! Graunadennoù a chome amañ da fin ar brezel. Lakaet int bet da darzhañ ganeomp-ni !! Hag e tiskoueze deomp skolpennoù er gwez.

Ur mous en un tiegezh : evit ober war-dro ar saout hag ar c'hezeg eo mat atav mard eo lijer. Kaer en doa Fañch galoupet, ne deus ket a-benn eus ar vandenn loened. Tostaat a raent ouzh an ode, mes ar pennoù fall anezho ne felle ket dezho mont d'ar gêr. Soñj o doa ar c'hezeg eus ar foennerezh : krediñ a raent edont o vont da lakat ar c'holier hag ar stern evit sachañ war kenadoù pounner a veze bec'h loc'hañ anezho eus douar gwak ar foenneier.

Lavarat oa bet d'ar paotr digoriñ an draf ha poulzañ al loened er maez. Gouzout a raent hent ar gêr, ha n'oa nemeto war-dro. N'eo ket e dad en dije graet mod-se. Kabestret ha staget e veze ar c'hezeg lost ouzh lost. Hag e vefe ret ober kement d'ar saout a soñje Fañch, rak bep an amzer e yaent da vraskeñ pa en em gavent korn ouzh korn gant

ur vandenn all en ur vanell...

"Kemer ur c'habestr evit pakañ Fleuri ma p-eus c'hoant" en doa lavaret tad-kozh, d'e vab-bihan.

Klask a reas hemañ tostaat ouzh ar gazeg ar jentilañ ma oa, an hini a veze staget e limon ar wetur evit mont da bourmen pe d'ar marc'had. Reizh oa ha kamaladez d'ar vugale. Treiñ he reor a reas koulskoude evit pellaat eus ar marmouz. Met ne glaskas ket mont kuit eus he c'horn-tro : sellout a reas ouzh ar paotr a gomze outi en ur hejañ un dornad melchon-ruz. Ar weskenn e voe lakaet en he genou araok ma chaokas ar melchon taolet dezhi war an douar. Kregiñ a reas ar paotr er voue, hag en em blegañ war gouzoug Fleuri. Houmañ a savas he fenn hag ar mous diouzhtu : en em silañ a reas neuze ar c'havalier war gein hag en em lakaat a-c'haolliad. Na deufe ket e-unan d'ar gêr, d'an nebeutañ...

Ret e oa bep an amzer da dad kozh mont betek ar vilin gant daou pe dri sac'had ed. Hag e teus en-dro gant bleud ha brenn. Fleuri an hini eo a veze stergnet war ar wetur. Setu un droidad kaer evit ar mab bihan. Pignat a reas Fañch war ar bank e-kichen tad kozh. Hemañ en-doa kalz a draoù da gontañ. Anaout a rae an tiegezhioù, an dud, istorioù c'hoarvezet amañ hag ahont. Digoriñ bras a rae Fañch e zivskouarn koulz hag e zeoulagad... Ur vilin o treiñ, setu un dra da sabatuiñ anezhañ : ar vein-vilin o roc'hal, an tamouezioù o hejañ, ha korreoù o nijal a-dreuz hag a-had. E penn ar vilin e tiskenne diehan ar rod vras dindan an dour a sarac'he warni... Gouzout a rae Fleuri an hent da zont d'ar gêr. Met chom a rae a-sav bep an amzer hep ma vije ret lavarout "Ho !" dezhi pa groge e vestr gant ur frapad kaer. Ha pa veze lavaret "diha !" pe "sou !" dezhi evit mont e leur un tiegezh ne veze ket souezhet : eviti a vije marteze ur banne dour pe ur vozaed kerc'h. Enoet e oa Fañch a-benn ar fin. Yen en-doe un tammig bihan. Hag un dra bennak a yae a-dreuz an e gof : ar yenijenn hag ur c'hofad avaloù. Ret e vefe bet tirdañ e-kichen ode ur park bennak evit puchat e toull ur c'hac... Stardañ a rae e feskennoù, pres warnañ da vezañ e-touez kaol ar park-leur !

A nebeudoù e tiskenne an noz war ar c'hoadoù.

Dasseniñ a rae mouezh an dud en un doare marzhus, ha bep an amzer e veze klevet ul labous bennak hanter-gousket o c'hre-gachiñ. Chas e oa er vereuri, ha Biel en amezeg bihan edo gant Fañch. Mont a rejont o daou pelloc'hik eget kustum diouzh an ti. Pa vezer daou na vezer ket ken aonik. Ha n'eus nemet en abardaez e vez klevet mat annezerien er c'hoad ha gwelet skeud lod anezho. Gourlammat a rae an daou baotr pa zifoupe ul lapin pe ul labous spontet.

Freskoc'h e teue da vezañ an amzer. Tammoc'h edo an ti, tan brav oa en oaled, ha c'hwezh vat gant an aezhenn a save diwar ar soubenn.

Kousket mat a rafe an dud en noz...

Nevez deut ar-maez eus ar wask

Yann-Ber PIRIOU

AR MALLOZHIU RUZ

13,50 lur

Yvon LE MEN

VIE

gant un droidigezh e brezhoneg

15,00 lur

e ti P.J. OSWALD 7, rue de l'Ecole
Polytechnique PARIS 05

Bernez ROUS

AL LIAMM HAG E GOUMANANTERIEEN.

Tizhout 759 koumananter a ra Al Liamm e 1974. Kreskiñ a ra ingal niver ar goumananterien, dreist-holl dibaoe un nebeut bloavezhioù. Met n'eo ket bet e-giz-se bepred, hag ur sell taolet war grommenn niver lennerien Al Liamm a lak anat kement-se. Un emdroadur zo bet eta, skoazell a ra da imbours'hiiñ diwar klientelezh Al Liamm bremañ. Diwar sifroù roet gant Al Liamm e klaskin termeniñ piv eo ar goumananterien ? Pelec'h emaint o chom ? Peseurt micher zo dezho ? hag all... Kement se a roio abeg din da reiñ ma soñj a-zivout Al Liamm, peseurt emzalc'h he deus gant he lennerien.

Kentañ sifr a vez roet deomp gant an niverenn 6 eo 175 koumananter. N'eo ket kalz pa soñjer e oa 440 den a reseve Gwalarn e 1944. Neozh ez eus bet graet "ul liamm" gant Gwalarn, savet ez eus bet ur gelaouenn lennegel par dezhañ. Un nebeut bloavezhioù a zo bet ret evit adkavout niver Gwalarn. Met etre 1954 ha 1964 e chome sac'hat an niver etre 450 ha 500. Al Liamm war ar seblant a zo deut a-benn da adtapout klientelezh Gwalarn ha ne ya ket war-raok. An darn vrasañ eus ar goumananterien a zo neuze tud deuet d'ar brezhoneg da amzer Gwalarn, da amzer an eil emsav ha levezonet tre gantañ.

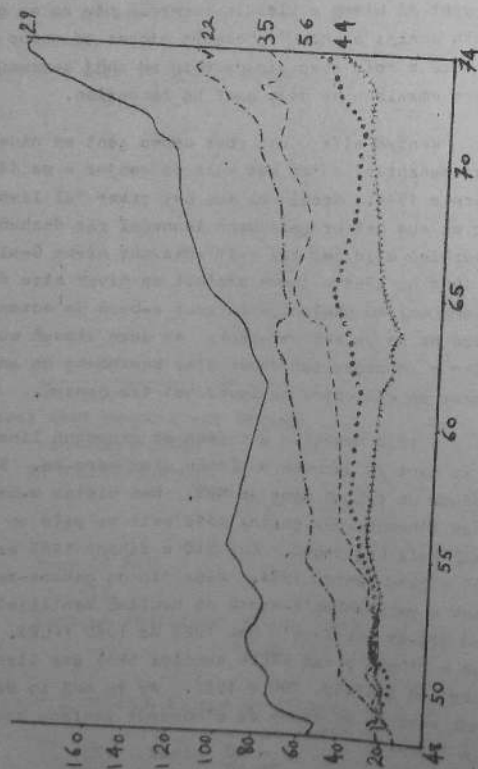
E 1964 nemetken e tremen ar grommenn linenn ar 500. Fiñv zo gant re yaouank an Emsav d'ar mare-se. Krouet eo an UDB diwar un troc'h gant ar MOB. Met dister a-walc'h eo er c'hresk c'hoazh, dav gortoz 1969 evit ma yafe an niver war greskiñ kalz hag ingal. Eus 510 e dibenn 1968 ez a an niver da 759 e penn kentañ 1974. Kaoz 'zo da gement-se, ar Vretoned yaouank a ya stankoc'h-stank da heuliañ kentelioù brezhonek hag an dra-se war lexc'h Mae 1968 ha 1969 (FLB). Un arouez eus-se e c'hell bezañ KRESK skolidi Skol dre lizher Visant Seite : 218 skolid e 67-68, 700 e 1971. Ar re mañ zo dreist holl tud yaouank evel ma ro deomp da c'houzout taolenn oad skolidi Skol Ober e 1972-'73

- 20	vloaz	133
20-30	"	431
30-40	"	99
+ 40	"	81
		744

- 26 -

KOUMANANTERIEÑ AL LIAMM

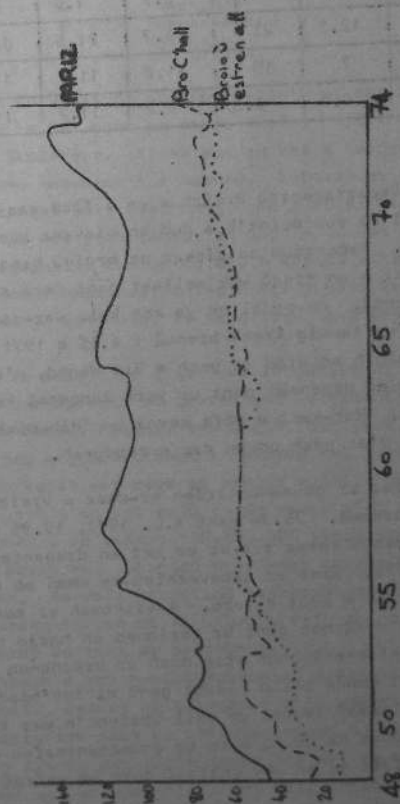
kresk er pemp departamant
(44, 56, 35, 22 ha 29)

Hoavezhiou : 1948-1974

- 27 -

kresk e-maez a Vreizh :
Pariz, Bro.C'hall, Broioù estren all

1944	1948	1955	1961	1969	1973
22	22	11	12.5	15.5	14.2
29	28.2	27.5	20.7	17.2	21.1
35	13	8.5	7.9	10.3	12.2
44	7	8	6.7	5.4	5.7
56	10.5	8.5	6.9	7.5	6.8
75	12.5	21	23.7	21.5	18.1
B.C.H	7	10	11.8	11.2	11
B.EST.	0.3	4.5	9.2	11.2	11

Departamantoù Breizh a ya o flas war goazhañ hag er c'hontrol ez eus muioc'h a dud en diavaez eus Breizh o resev Al Liamm. Arouezius eo diskar ar broioù brezhoneger. Tamm ha tamm ez a an traoù war wellaat gant Penn ar Bed hag Aodoù an hanternoz. Ha padal ne ya ket kalz war-raok ar Morbihan daoust d'un tammig kresk bremañ : 6.1% e 1971, 6.9% e 1973. Fall a-walc'h eo stad ar yezh e Bro Wened, n'eus ket kalz gwenedourion dedennet gant ur yezh lennegel ken pell eus o rann-yezh. Mat-kaer e vefe sevel un "dihunamb" all a c'hellfe digas tud d'ar yezh unvan dre o zeod-yezh.

Plas ar goumananterien er-maez a Vreizh a zo kalz brasoc'h bremañ. 35.3% gant A.L. 1973, 19.8% gant Gwalarn. Dav eo merzout memes tra ez eo set an dregantad betek tizhout 44.7% e 1955. Dres er bloavezhioù-se emañ an divroadañ oc'h ober ar muiañ e reuz er vro. A-viskoazh ez eus bet muioc'h a emskiant vreizhat gant ar Vratoned en harlu ha n'eo ket souezh ma klaskont chom etag ouzh ar brezhoneg dre lenn Al Liamm. Met goude bezañ pledet gant al lec'hiañ dre vras ez eo mat bremañ teurel ur sell resisoc'h war Vreizh evit gouzout daoust ha bevañ a ra ar goumananterien e kêr pe war ar maez. Evit se eo dev sellout ouzh ar sifroù ur wech ouzh-penn.

An dek kêr e-lec'h ez eus ar muiañ a goumananterien :

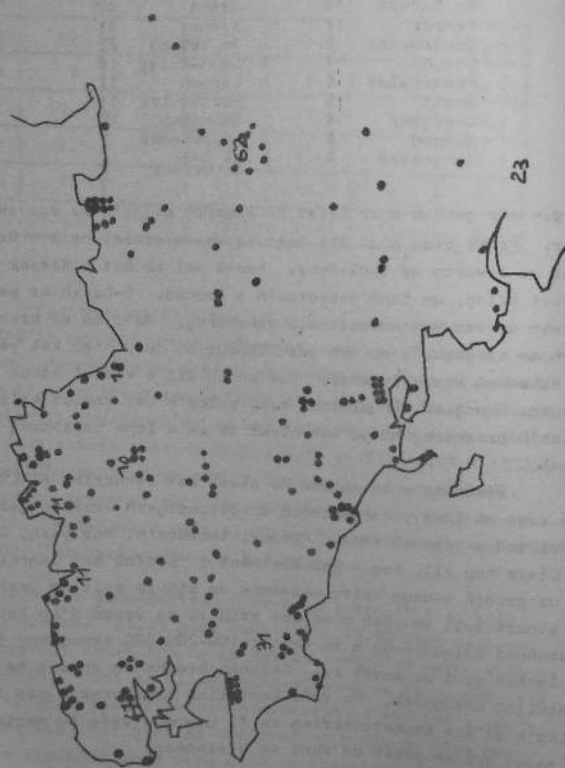
1950	1973
Roazhon 17	Roazhon 62
An Naoned 13	Brest 47
Kemper 12	Kemper 31
Douarnenez 9	An Naoned 23
Lanuaon 7	Sant-Brieg 18
Montroulez 6	Lanuaon 11
Brest 5	Montroulez 11
Gwengamp 4	Gwengamp 10
Gwened 4	Douarnenez 9
Landreger 4	St Malo 8
	An Oriant 8

An div gêr gentañ a zo Brest ha Roazhon e-lec'h ez eus skolioù-meur. Kresk bras a zo bet gant ar re-se dreist holl e Brest. Anat eo levezon ar Skol-Veur. Kresk mat zo bet e Kemper hag e Sant Brieg, un tamm nebeutoc'h e Naoned. E-barzh ar pemp kêr-se ne vez ket komzet kalz brezhoneg. Ma'z eo ar brezhoneg yezh an tiegezh, n'eo ket yezh labour an dud, n'eo ket yezh an eskemoù kevredigezhel. Eus un tu all e kêrioù bihan e-giz Lanuaon, Gwengamp, Douarnenez h.a. e-lec'h vez komzet kalz muioc'h brezhoneg ne ya ket niver ar re a lenn brezhoneg war gresk.

Diskouez a ra splann ne glask ket lennerien Al Liamm, dre vras an Emsav, daremprediñ ar gevredigezh vrezhoneger. Seurt tud a zegemer Emsav, Preder, Imbourc'h, Hor yezh, Skol, Al Liamm hag all, hag a gas arc'hant : "profoù hol lennerien" en ur grediñ o-deus kaset war-raok ar stourm evit ar yezh. Ar stourm evit ar yezh n'eo ket reiñ tu da vevañ d'un hanter dousennad kelaouennoù a zo tannet 100-200-300 skouerenn anezho ha lennet gant ar memes re. Skignañ brezhoneg eo dav ha sevel kentelioù brezhonek. Ma vefe kentelioù brezhonek e pep lec'h e-lec'h ez eus koumananterien da Al Liamm e vefe tu marteze da gaout spi en amzer da zont ar brezhoneg.

Bremañ c'hoazh e vez gwallet kantonioù e Breizh Izel hep koumananter ebet. Daoust ha talvezout a ra kement-se n'eus Breizhad emskiantek ebet er c'hantonioù-se ? Strowet eo al lennerien un tammig pep lec'h memes tra met ma c'hoarvez da lod bezañ o chom war ar maez n'eus ket kalz anezho oc'h implijout ar brezhoneg evit o micher.

Piv a ra gant ar brezhoneg c'hoazh ? - Kouezien,

pep poent = ur c'houmananter

artizaned, kenwerzhourien vihan ha micherourien. Padal pa vez sellet ouzh micher lennerien Al Liamm n'eus nemet 2 labourer-douar, 3 artizan ha 6 micherour. Kemegt-se war 306 koumananter, met ne vefe ket kalz muioc'h anezho ma vefe roet da c'houzout micher ar 747. Mat 'vefe ober an enklask-se en ur gas ur follenn c'houlennata da bep hini evit gouzout an oad, ar vicher ha soñjoù pep hini diwar-benn dañvez ar gelaouenn. Kelennerien (41) ha studierien (43) zo niverus dre ma'z int tremenet dre ar Skol-Veur, beleien (54) ivez peogwir e vez kelennet brezhoneg ar c'hloerdi ; mezeien (29) dre ma'z eo ret gouzout brezhoneg abalamour d'ar vicher.

Met kentel vefe da dennañ eus an emdroadur. War goazhañ emañ niver ar veleien : 85 e 1955, 54 e 1972. Ar brasañ kresk a zo gant ar studierien : 10 e 1955, 43 e 1972, ha gant ar gelennerien : 29 - 41. Tud nevez a lenn Al Liamm, tud yaouank a vefe ret derc'hel kont anezho.

Kant den n'o deus ket adkoumanantet da Al Liamm e 1973 ha 130 koumananter nevez a zo bet. Kalz studierien pe tud nevez deuet d'ar brezhoneg a zo e-touez ar re-se. Lakaet vez ar skolidi da goumanantiñ diouzhtu pa'z int gouest da zangompren brezhoneg. Kalz diouto a zigoumanant dre ma'z int dipitet a-walc'h gant Al Liamm, ha kalzig tud a anavezan ne fell ket dezho degemer Al Liamm ha n'eo ket diabeg.

Al Liamm a zo ar gelaouenn lennegel nemeti e brezhoneg. Dre se 'vefe dav dezhi luskañ ar vuhez lennegel e Breizh Niziv. Lavarout a ra Y.B. Piriou eo tremenet an holl skrivagnerien nevez dre Al Liamm. Ur fed zo da verzout ivez, nikun deus outo n'en deus embannet e oberennoù gant Al Liamm ; Keineg ha Piriou a zo aet gant Ti-Oswald, Y.Gwernig hag Evenou o deus embannet o oberennoù o-unan, ha setu evit ar re anavezetañ. E-keit-se oa embannet pe adembannet oberennoù Roparz Hemon, Langleiz, Malmanche, An Uhel, Y. Drezen. Lennegezh Gwalarn n'eo ket lennegezh hon amzer. Ne laran ket n'eo ket talvoudus embann an oberennoù-se met oberennoù a-vremañ 'zo prest da vezañ moulet ha n'int ket.

Anat ez eus gant re a ra war dro Al Liamm ur politikerezh resis. Lennegezh Gwalarn a fell dezho embann, pe ul lennegezh e-giz Gwalarn ha ne feukfe ket al lennerien. Piriou ha Keineg zo re sokialour, K. Kudez a zo re "esoterik" met

Anjela Duval a zo mat-tre, Per Diolier, M. Glanndour ivez
ne vo ket disrenket kalz tud gant ar varzhoniezh-se. Lod a
zo mat koulskoude met an tri c'hard a zo "cul-cul". Embannet
e vez da gentsañ skridoù ar vignoned e-barzh Al Liamm ; pa teu
ur bramm gant Roparz Hemon e vo lakaet diouzhtu e-barzh ar
gelaouenn. Ha padal sañset zo bernioù skridoù o c'hortoz,
taolet a gostez dre ma n'eo ket anavezet ar skrivagner.

Rouez tre e vez ar skridoù gant skrivagnerien yaouank
embannet e-barzh Al Liamm. Al lod brasañ anezho a zeu eus
Kevrenn Geltiek Roazhon met n'eus den yaouank abet o kenla-
bourat ingal gant ar gelaouenn.

Ober lennegerzh e-giz Gwalarn hiziv a zo ur skoilh
evit ar stourm a renomp. Ma n'eo ket gouest Al Liamm da vodañ
tro dro dezhi skrivagnerien yaouank ez eo tonket da vervel
pe da chom sac'het. "N'eo ket dav din kës ma skridoù - a soñj
hag a lar tud zo - peogwir ne vint ket embannet" pe "Kaset
m-eus ur pennad da Al Liamm met gerioù 'zo zo bet cheñchet ha
lamet kuit troioù-lavar, ne gasin ket mui". Setu ar pezh 'vez
klevet diwar Al Liamm peurliesañ. Kement-se n'eo ket frealzus
evit hec'h amzer da zont.

Lennit -

" Ur galedenn a zen " skrivet gant Y. AR GDW
skeudennoù gant NONO
embannet gant AL LIAMM
7,00 lur
" AR FOLLEZ YAOUANK " gant MEAVEN
diwar-benn ar stourm e
Bro Iwerzhon.

8,00 lur

BORIS VIAN

BARZHONEGOU.

(troidigezh gant Fañch Kerskaven)

Terriñ a reont ar bed.

Terriñ 'reont ar bed
E bruzhunoù
Terriñ reont ar bed
A daolioù morzhol
Met ne ran ket forzh
Nann, ran forzh ebet
Trawalc'h a chom din
Gant ma plijo din
Ur bluenn c'hlas
Un hentig don
Un evn aonik
Gant ma plijo din
Ur yaotenn voan
Ur berad glizh
Ur grilh du
Terriñ hellont ar bed
E bruzhunoù
Trawalc'h a chom din
Ya trawalc'h
Ul lommad aer am bo 'tav
Ul lommad buhez
Em daoulagad ur berad sklerijenn
Hag an avel o c'hwezhañ ar bodoù linad
Ha memes, ya memes
Ma lakont ac'hanon en toull-bac'h
E chomo trawalc'h din
Ya trawalc'h
Dre ma plijo din
Ar maen daskrignet-se
Ar glochedoù-se
Beradoù gwad warno c'hoazh
Plijout a ra din o ya plijout a ra din
Planken kozh ar gwaile
Ar galc'hed plouz hag al linerioù lous

Ar boultrenn o tañsal e bannadoù an heol
 Plijout a ra din an draf emeur o tigeriñ
 An dud deuet e-barzh bremañ
 O tostaat hag o kas ac'hanon
 Da adkavout buhez ar bed
 Hag al liv
 Plijout a ra din ar savennoù hir-se
 Ar gontell tric'hornek-se
 An aotrounez-se gwisket e du
 Va fest eo hario ha loc'hus on
 Plijout a ra din o ya plijout a ra din
 Ar baner-se leun a vrenn
 Emaon o vont da repoz va fenn e-barzh
 O ya plijout a ra din da vat
 Dre ma plijo din
 Ur yeotenn moan ha glas
 Ur bannad glizh
 Un evnig aonik
 Terriñ reont ar bed
 A daolioù morzhol ponner
 Met chom a ra trawalc'h din
 Trawalc'h a chom va c'halonig.

MERVEL A RIN GANT UR C'HRIGN-BEV EM LIVENN-GEIN.

Mervel a rin gant ur c'hrign-bev em livenn-gein
 D'an abardaez e ve'o
 Un abardaez, sklaer, tomm, frondus ha lik
 Mervel a rin pa vresino
 Un nebeudik kelligoù damanavezet
 Mervel a rin pa ve'o diframmet din ur gar
 Gant ur razh ramz difoupet eus e doull ramz
 Mervel a rin troc'het kant gwech
 An oabl a ve'o koezhet warnon
 En em derrifi ra evel ur werenn bonner
 Mervel a rin va divskouarn freuzhet
 Gant tarzhadenn ur vouezh skiltrus
 Mervel a rin gant goulioù don
 A roio din lazherien arverus ha moal

Mervel a rin hep gouzout
 Emaon o vervel, mervel a rin
 Sebeliet dindan rivinoù sec'h
 Miliadoù metradoù kotoñs diskaret
 Mervel a rin beuzet en eoul devet
 Flastret gant loened diseblant
 Hag ur pennadig goude-se gant loened disheñvel
 Mervel a rin noazh, pe gwisket gant limestra
 Pe en ur sac'h leun a lanvennoù aotenn gwriet en dro-din
 Marteze e varvin hep ober van
 Gwernis war ivinoù va zreid
 Ha daerou leun va daouarn
 Ha daerou leun va daouarn
 Mervel a rin pa ve'o dispeget din
 Kroc'hen va daoulagad dindan an heol pennfollet
 Pa vo lavaret din goustad ha goustadik
 Labennoù em daouarn
 Mervel a rin pa welin bugale boureviet
 Ha tud souezhet ha distronk
 Mervel a rin krignet bev
 Gant preñved, mervel a rin va
 daou zorn staget dindan ul lammdour
 Mervel a rin losket en un tangwall trist
 Mervel a rin un nebeudig, maread
 Hap c'hoantegezh met gant talvoudegezh
 Ha pa ve'o echu da vat
 E varvin.

UN MUIOC'H.

Un muioc'h
 Un diabeg
 Met peogwir e c'houlenn ar re all
 Goulennnoù ar re all
 Hag a respont gant gerioù ar re all
 Petra vije d'ober nemet
 Skrivañ, evel ar re all
 Ha termal
 Hag adlavarout

Ha klask
Hag adklask
Chom hep kavout
En em amardiñ
Hag en em lavarout ne servij da netra
Gwelloc'h vije mont da c'hounit va buhez
Met daonet ur vuhez am eus-me memestra
N'am eus ket ezhomm gounit anezhi
Ha n'eo ket ur gudenn tamm ebet
Pezh a vije un ya
Eo ar peurrest, ar c'hudennoù
Met prederiet o deus war kement hini zo
En em douellet o deus
War kement danvezigac'hellfe bezañ er bed
Setu petra'n diaoul a chom din
Kemeret o deus ar gerioù aesañ
Ar gerioù brav d'ober avel-genou
Ar re spoumus, ar re domm, ar re vras
An oabl, ar stered, ar gouleier
Hag an houl loened-mut blot
O krizal o krighal ar garregenn gromm
N'eus nemet teñvalijenn ha youc'hadennoù
Ruz-vein ha mandozioù
N'eus nemet reizh ha gwad
Setu petra chom din
Daoust hag e c'houlennfer din
Chom didrouz diskriñ ha dihun
Daoust hag eo ret din klask evidon
Hep lavaret rik da zen, memes d'ar porzhier
Memes d'ar c'horrig o redek war va solier
Memes d'ar person em ziretenn
Daoust hag, ya daoust hag eo ret din en em soñteal
Va-unan hep memes ur seurez porzhier
A begfe em ibil
Hag a vroudfe 'vel un archer
Ur goaf leun a vazelin
Daoust hag eo ret din bountañ
Ur garzhenn a toulloù va fri
Evit lakaat va empenn da zizourañ

Evit gwelet va gerioù o tiverañ
En em c'houlennet o deus kement tra
N'am eus ket ken ar gwir da gomz
Azezet war o repr duhont
E rouantelezh ar varzhed
Emaint o chom gant telennoù ardivink
Gant telennoù tredan
Gant telennoù eizh soc'h
Hag ur "Pegase" dre c'heflusker
Ne chom ket din an disterañ danvezig
N'o deus losket din nemet ar gerioù kompesañ
Ar re sotañ ar re vlotañ
Ne chom din nemet me un ar
Nemet piv petra perak
Nemet anezhañ anezhi c'hwi hi hag eñ
Penaos an diaoul e c'hellfen-me
Ober ur varzhoneg gant ar gerioù-se ?
Ha mat ne vern, ne rin ket ha setu.

UR BARZH.

Barzh :
Boud dibar
A gaver a viliadoù
Na soñj nemet e rimadelloù
War danvezioù disheñvel
Re c'hlas
Ha re velen
Met ken pompadus atav, avat.

YANN-BER BOUCHER

E KELTIA GOZH.

"Petra vez graet eus an dra-se ganit ?" Hag e tisk-ouezis dezhañ un tammig koad, gwevn, ur seurt nadoz kouezhet eus ur wezenn-pin.

"N'ouzon ket" Ne oan ket evit envel an draig-se ivez en ur yezh all eget hini ma bugaleaj, ma deskadurezh. Hag ouzhpenn-se, ur bern gwez 'zo e ouzon o anv e meur a yezh, hep bezañ gouest d'o anavezout ma welan anezho. Da betra e talvez ?

"Ha da belec'h emamp o vont dre ar vinojenn ?" Lavarat em boa 'vinojenn', e-giz ma lavarar em bro. Ar ger-se a zo bet desket din, evit ober goap, ret eo hel lavarout, ouzh an hentoù fell e welemp alies war ar maez. Hag en-dro d'ar ger-se, pa veze lavarar din gant tud a felle dezho komz ouzhi en ur yezh da ankounac'haat, ne oa ger ebet eus e "ouenn". Dilec'hiet e oa, hag aes da gompren memes tra. Kevrin ar gerioù, ar yezhoù en em vesk atav evit toullañ an dud, ha koulskoude, avit o skoazellañ = "Lavarit en ur ger ar pezh ne c'hellit ket lavarout gant tri !!".

Ur gazeg-koad a skoe ouzh kef un dervenn. "Is fir deit ! Is fir deit" emezi - "ar wirionez zo ganit !" Hag ur strollad koadourien geltiat a zeuas er-maez eus ur bod-spern. Kement a lavarent a gomprenen = Yezh kouc'houlinn anezhi, koulskoude. Ur seurt pantekost ne vije ket kristen eveljust, a oa c'hoarvezet emichañs, hep m'hon dije merzet tra ebet. Un tamm diviz a voe strezomp. N'ouzon ket mui petra a oant o klask. Pell e oant diouzh ar mor, ha ne oa ket lu ar Romaned eo a c'hartozeent e-giz-se. Ur vuoc'h bennak, ne lavaran ket. Lennet em eus e veze bepred an dud-se o laerezh daskirierien diwar goust n'eus forzh piv. Hag hel lavarout a ran dezho. Ne blij ket kalz dezho ar ger laerezh. Ur wech muioc'h 'zo bet lavarar gevier gant al levrioù. Disfiziañs am bo diouto hiviziken. Gwir eo : n'eo bet maget hor spered nemet gant traoù skrivet, ha kaer am eus displegañ dezho an dra-se, tresañ lizherennoù war draezh an hentig, ne gomprenont ket. Hag e verzen n'eus steredennig ebet dirak o gerioù.

Iskis. Ret e vo din kontañ ar fed-se d'ur gevredigezh tud gouiziek bennak. Ha dindan bolz an dabl, a zo du-glas, gant al loar o lugerniñ warni, e chomomp da selaou konchennoù farsus, danevelloù kadarn an doueed hag an dud, ken aes da veizañ bremañ. Soñjal e ran en holl sotonioù hor bed a vo studiet e-giz-se a-benn pemzek mil vloaz. *DEC'H-?. *HIZIV-?.

Leun ar c'hoad gant ar sonerezh. An talabao koulz lavarout. Bleniet omp gant hon divaskouarn, dre ar park a zo bet troc'het e c'heot nevezik 'zo. E sioulder an abardaez ken klouar e kleven c'hwez hud ar foenn nevez-falc'het. Ma spered a zo o c'hournijal dija, a-us d'an tir, e-keit ma klot ma fazioù dres gant lusk an ton, en ur gerzhout. Toennoù liesliv an teltennoù, bet savet evit kledouriñ ar boued hag an evaj. Moged ar silzig kras, ken kras hag ar c'hrampouezh ed-du a flemm ma daoulagad. Blaz ar sistr a zo en aer. Touellet gant goueleier tredan o vransegellat a-ispih ouzh frammoù an tiez-lien, ar c'hwiabu a gouezh er sailhoù dour e tiefed gwalc'hiñ ar gworennoù enno. Banneoù, banneoù, gwerennadoù... "Soñj t'eus eus 'pezh t'eus laret din en deiz-all ? E oas dedennet gant ar yezhoù kozh ?" Ar yezhoù kozh ! Pa'n'omp ket gouest da gomz gant unan a vav c'hoazh hiziv an deiz. Pa sellan ouzh ur geriadur, en em lavarout a ran ne ouzin biken kement tra a zo e-barzh. Perak kement a labour ? Evit mont da belec'h ?

"O! trawalc'h bremañ ! N'out ket amañ da litanian ! Lonk, ha stank da vev."

"Ma 'zo o vont da gontañ deoc'h ur gonchenn".

"Ya, ni 'oar ar re vouzar a welo gant o zraid, hag ar re vut a vutuno dre o blev".

"Gouzout a rit on bet o veajiñ". Un noz, en ur straed lous ha teñval, ne oa nemet skeudenn al loar o toullou dour priek a ziskoueze din an hent... e kerzhen ! Ha va galvet he deus en hor yezh ! Souezhusat tra hañ ? Pa ouzoc'h en doa an archer komzet din yezh an dud a fell dezho e komzfen evelto, e vevfen evelto... ha n'am boa lavarar ger ebet dezhañ. Anavezet e oan bet, gant an daou, evit pezh ez on : daou zen ennon, anet eo. Met me am eus c'hoant distrujañ unan eus an daou-se. Strivoù a ran neketa ? Ha distrujet an holl labour-se en un nebeut munutennoù.

Ar pezh a zo anat ivez, ez eo hon eus muioc'h a gudennoù eget ar re a heñh-goustadik ar bed a zo bet treset evito. Adkregiñ gant ur vuhez. A-benn pemzek bloavezh a vugaleaj eo e ouzit kement tra a zo ret evit bevañ. Hag un deiz, ur stultenn diot a grog ennoc'h.

Ha n'oc'h ket mui evit en em zieubiñ diouti. Ret eo kenderc'hel gant an hent bet dibabet. Studiañ, labourat. Ar studioù a zo deuet da vezañ ul labour aner. Komz, prezeg diwar-benn ar prezegennoù, prederiañ diwar-benn ar prederia-dennoù. Ur c'helc'h dilost, un droellenn kentoc'h a gas ac'hanomp pell diouzh an douar, hag a vlegn ac'hanomp d'an neñvoù, da ved ar furnez, ar skiant, ar ouiziegezh. Bezañ doueedigoù nevez e-touez engroez an dud da saveteiñ, bezañ ar re a oar pep tra : orin an den ha fin ar bed, louzaouenn-ar-binvidigezh ha louzaouenn-ar-baourentez. Ha c'hoazh, an dra-se n'eo ket hor mistri eo hen kelenn deomp. Hag e talvezfe ar boan mirout roudoù ar bed ken c'hwerv, ken skrijus ? N'ouzer ket mui hag-eñ ez eo talvoudus kement tra a zeskomp. Santout a reer avat, n'eo ket en doare-se e vo talvoudus. Ur bern traoù a zo da zeskiñ evit kaout un doare-soñjal, un doare-bevañ gwirion. Kreñvder spered an den. Evel teod an Aesc'hulos, gwasheñ ha gwellañ tra anezhañ war un dro. Ken aes da douellañ, da arallekaat. Ken diaes da zieubiñ, d'en em zieubiñ. Diegi a zo dezhañ, hag ar boaz holl-c'halloudek a zo ken yac'h.

Banneoù, banneoù, gwerennadoù. A-benn ar fin kofadoù, tokadoù... Hag e krog ennon dason teir mouezh o c'hervel an dud d'ar c'horoll, mouezh teir sorserez a strobinnell ac'hanon muioc'h c'hoazh eget an evaj melus a reer chouchenn outañ. Korolladeg gouez korfoù diskiant, diempennet a heul pozioù peurbadus buhez reuzeudik ur c'hloareg bennak. E-doug pennadoù ha pennadoù e tibun kudenn an dañserien war un ton heñveloc'h -heñvelañ ouzh ur bedenn d'an heol ha d'ar gurun a veze kanet pell 'zo war an havelep douar. Skeiñ a ra an treid ouzh un dachenn bet labouret meur a wech. Kollet eo bet ganin ma zammig skiant. Kloz ma daoulaged en em roan d'an dañs, gant jestroù anienel, klok. Hengoun ur bobl, ur rummad-tud a bign ennon eus an douar, a ziskenn em ene dre ar sonerezh, dre an evaj. Youc'hadegoù spontus a ventad c'hoari hon treid. Ar c'han a zo deuet da vezañ lammus, na baouez ket mui...

Kouezhañ a ran war draezh un enezenn. Pounner an oabl skedus a-us d'am fenn. Miliadoù ha miliadoù bleunioù a hej en aezhenn flour. Trouz ur mor o tarlipat an evenig. Em bouzelloù, ouzh ma traoñ e tañvan blaz an heol, blaz ar bolos, blaz ur likor melus bet sunet gant ma zed diwar bleunioù ledan. Er gwasked ez on gourvezet, o jediñ ken aes melloù ma c'heñ...

Evit kelenn brezhoneg

BREZHONEG BUAN HAG AES

gant Per DENEZ

skeudennoù gant NoNo

levr + levr reizhadennoù + pladennoù
pe minikasedoù

KOMZIT HA SKRIVIT BREZHONEG

levr poelladennoù da vezañ

implijet war un dro gant

"Brezhoneg Buan hag Aes"

poelladennoù gant Per DENEZ

skeudennoù gant NoNo

(da zont er-maez hepdale :

pladennoù ha minikasedoù)

War ar stern

SKRIDOU BREZHONEG

ul levr pennadoù dibabet

evit ar skolioù

BREZHONEG BEMDEZ

ul levr "drills" o vont

da heul "Brezhoneg Buan hag Aes"

Kement-se e ti O M N I V O X, 8 rue de Berri, P A R I S - 0 8

MIKAEL BURLLOT

KENAVO.

Setu deuet ur wech c'hoazh fin ar bloaz evit ar skolidi. Evidon emañ un tamm ouzhpenn, fin va buhez studier eo ivez. Ar boelladenn-mañ a zo unan eus ar re diwezhañ evidon, setu perak em eus soñjet skrivañ ur pennad diwar an amzer em eus tremenet er Skol-Veur. N'em eus netra boemus da gontañ, n'eo nemet istor ur studier evel ar re all ; hanter gollet da gentañ e-touez kement-se a dud.

Goude ar vachelouriazh e oan deuet da Roazhon evit studiañ saozneg. Trawalc'h a labour am boa an deizioù kentañ o c'hwesa e pep lec'h evit kavout ar sal e-lec'h e oan dleet da vont da heuliañ va c'hentelioù. N'anavezen kristen ebet ha ne oa ket a-raok ur sizhun pe ziv em boa kavet unan bennak hag anavezen un tammig. Evit kaeraat an traoù n'em boa kembr ebet e-pad ar miz kentañ, ur wech e kousken e ti un niz e kreiz kêr, ur wech e ti ur c'heneil. Pa'm boa graet trouz awalc'h memes tra e oa bet roet un tamm loj din e ti ar studierien, Met ne oa ket echu va zrubuilh. Biskoazh er skol n'em boa desket un eil yezh, ha setu e oa ret din deskiñ unan. Saozneg ebet hep un eil yezh. Ar paotr am boa anavezet en doa kemeret "portugais".

"Deuet ganin, emezañ. N'eo ket gwall ziaes." Ma'm bije kavet unan all da lavar din deskiñ yezh n'ouzon peseurt bro am befe heuliet anezhañ a gav din. N'em boa ket muioc'h c'hoant da zeskiñ un eil yezh evit n'em boa da vont da besketa. Met ret e oa mont ; setu e oan eet. E-pad teir sizhun em boa desket ur ger, netra ouzhpenn. Ar ger ? "intimamente". Biskoazh n'em eus gouezet peseurt ster 'n 'aus ar ger-se ha n'em eus ket c'hoant da c'houzout. D'am soñj ar pezh en doa lekaet ac'hanon da vont kuit evit mat a oa ar plac'h a rae darn eus ar c'hentelioù, an hini gentañ am boa bet ganti a oa bet an hini diwezhañ ivez.

Dont a reas er sal, ha skrivañ a reas hec'h anv war en daolenn ; n'emaon ket o kontañ gevier : en-dro da ziv linennad gerioù a oa war en daolenn, un dousenn anvioù bihan ma ne oa ket ouzhpenn. Goude en em lakaas da gomz portugaleg e-pad un eur ; ken barrek e oan war ar yezh-se ken n'em boa

komprenet netra, va c'hoant gouzout am boa lasket er gêr an deiz-se c'hoazh. Paotr dibenn !

Pa oan o vont d' ar gêr am boa kavet ur paotr eus va c'horn bro.

"Petra 'zo c'hoarvezet ganit, emezañ. N'ac'h eus ket tres gwall laouen."

"Nann, emeon o paouez dont eus ur gentel portugaleg ha kregiñ a ran da skuizhañ o tremen va amzer oc'h ober an azen o selaou traoù na gomprenan ket."

Evel just en doa esaeet da lakaat ac'hanon da adkemer nerzh, met ar paotr a oa deuet bouzar : pa en deus lakaet un dra en e benn n'eo ket er penn all. Netra da ober, ken berr-speredek hag un azen. En un taol e teuas ur menoz dezhañ :

"Met te a gomz brezhoneg ! Ne rez ket ? Perak n'ac'h eus ket kemeret brezhoneg ?

- Brezhoneg, brezhoneg, emezon ! Va divskouarn a oa distouvet ar wech-se.

- Pelec'h an diaoul ac'h eus klevet-te ez eus tu da gemer brezhoneg emañ ?

- Sur on, emezañ. Ur paotr a ra saozneg ganimp a ra brezhoneg. Kontañ a ra avel eil yezh. Deomp da welout anezhañ diouzhtu ma fell dit."

N'en doa ket bet afer da lavar din div wech. Swir e oa, ar brezhoneg a gonte evel eil yezh ! Kenavo "intimamente", kenavo Maria Roza amelis, n'ouzon ket petra.

Ar c'heloù-se a oa erru ganin a-raok kreisteiz ha da un eur hanter e oan er gevrenn o selaou ur paotr a gomprenen, un anv anavezetec'h en doa evit ar Breizhad a oan ! Kavet em boa hent ar sklerijenn !

Fentus a-walc'h ar c'helennner a vije graet an Du dioutañ. Ne vern, gwelout a raen sklaer. Setu ! evel-se emañ ar vuhez. Setu penaos emeon bet gouest da zeskiñ lenn ha skrivañ ur yezh a gomzen a vihanik, gouest da gemer un denvez a blije din, ha gouest da vont a-raok gant va studioù, 'hendall marteze n'em befe ket skrivet ar pennad-mañ.

"Setu ar mare d'en em guitaat" div eur hanter bep sul, c'hwil a oar piv a lavar se.

Setu ar mare evidon da guitaat ac'hanoc'h. Miz mae mil nav c'hant daouzek ha tri-ugent, poent eo din mont da

c'honit va zammig buhez, goude pemp bloaz e-touez levrion, goude pemp bloaz tremenet oc'h ober bemdeiz ar c'helc'h pem-deiziek labourat, debriñ ha kousket em eus c'hoant da welout un dra bennak all, va c'hoant gouzout am eus kollet abaoe penn kentañ ar bloaz, marteze ne welin ket anezhañ ken, setu perak e kredan eo gwelloc'h din mont da ziepleg ar pezh a ouzon en ur skol bennak e Breizh.

Kenavo.

Lennit :

HOR YEZH

20,00 lur evit peder niverenn
CCP Denis, 1499 - 51 RENNES

AL LIAMM

20,00 lur ar bloaz evit ar studierien
CCP CHEREL, 2184-34 RENNES

En div gelaouenn-se e vez alies pennadoù
gant studierien ar Gevrenn.

Skoazellit :

EVIT AR BREZHONEG

ar gazetenn sizhunek krouet gant Cl .

HENRY, Beg Leger, 22300 LANNION

Koumanant : 10,00 lur.

ALAN FICHET

KEJADENN.

An noz e oa. Ur glav yen ha puilh a gouezhe dibaouez. A lec'h da lec'h e veze gwelet takennoù o treuziñ dre viliadoù ar bannoù goulou a ziskenne eus peulioù du treut. Ne oa mui den er straedoù d'an eur-se. Tost mui den, Gwech an amzer e veze klevet trouz kammedoù hag e c'halle Gwendal damwelout ur skeud a deuzie buan en noz, evel pa vije bet koazhet pe lonket er wezeg du lufus a rae ar glav an noz-se.

Un hir a hent en doa Gwendal da ober.

"Hanter hent emañ hepken" a soñjas eñ "ha gant ar glav milliget-se..." - "Peurvuiañ e plije dezhañ ar glav, nemet e oa re skuizh an deiz-se. Evel bemnoz en doa labourat en un embregerezh dezougen, goude bezañ heuliet gantañ kentelioù ar Skol-Veur. Ar gêr en doa da dreuziñ en he fezh war droad evit distreiñ d'e gambrig. E-unan penn e oa, evel boaz, ha prederiañ a rae en ur gerzhout. N'eo ket hepken e gorf a oa skuizh. Prederioù du a intre e spered, du evel an noz, du evel e gambrig, du evel pep tra e gwirionez, a soñje dezhañ. Skuizh e gorf, skuizh e spered. E walc'h en doa o strivañ deiz ha noz evit disoc'hañ ne ouie ket war betra : gounit a vara evit heuliañ studioù, heuliañ studioù evit gounit gwelloc'h d'an nebeutañ, ur c'helc'h bac'h e oa : labourat evit gallout bevañ, ha bevañ evit gallout labourat ? "Pebezh soton !", a soñje eñ, "du eo an diavaez, ha ken du all an diabarzh."

Kemeret gant e brader, e kerzhe Gwendal hep gwelout netra, hep gouzout dezhañ zoken, evel ur mekanik urzhiet mat. Ne glevas ket ar c'heflusker ; ne welas ket gouleier ar c'harr : a-greiz-holl e tistroas d'ar bed boutin evit klevout un den o youc'hal dezhañ :

"Ospital ar gwad, marplij ? Pelec'h emañ ? Pell ac'han ? C'hwil anavez ?" Pennfollet e hañvale bezañ. Pe mezu dall. Nann, koulskoude, kentoc'h pennfollet.
Komzit sioulloc'h, eme Gwendal, n'on ket evit kompren 'pezh a fell deoc'h.

- Mont d'an ospital e-lec'h ma vez kavet gwad. Mall zo. Kollet em eus ma hant. N'oc'h ket evit displegañ din ? Trugarez kalz, me ho ped.

- Opala ! E penn all kêr emañ. Aesoc'h e vo din mont geneoc'h neuze.

- Pegit er rod-stur, buanoc'h ez ay. Abaoe un hant-ereur emañ o treiñ hep gouzout ken pelec'h emañ. Ha d'an eur-mañ !... Ur c'hafes eo bezañ kavet unan bennak. C'hwi 'zo gwall gentil, Aotrou.

- Ba ! Ma'z eus kemend all a vall. Met kontit din 'ta petra c'hoarvez...". Bez e oant dija en hent.

- Tribledie ! Pebezh afer, ya. Emañ va gwreg o wilioudiñ en ur glinikenn. Diaestarioù a zo ha neuze e verzont n'eus ket a-walc'h a wad ganto. Va c'haset o deus da gerc'hat gwad en Ospital "La cohardière" ha roet 'zo bet din ur baperenn evit kaout daou litrad. Gant ar vezh ! Ha setu m'on kollet bremañ, ha nec'het on rak aon am eus da zont en-dro re ziwzehat. Pell eo c'hoazh ?"

Buan e vlenie Gwendal. A-boan ma chome a-sav dirak ar goulsier ruz.

"Test erru omp. Ha chomit sioul. C'hoarvezet eo bet an hevelep taol d'ur c'heneil din. Un digarez n'eo ken an diouer gwad. O kas ac'hanoc'h kuit o deus ar peoc'h evit oberata, rak pourvezet-mat eo ar c'hlinikennoù, bezit dichal.

- C'hwi 'gred ?

- 'Vel just, gast. Setu-ni erru forzh penaos."

Ne rae ket mui glay. Lufus e oa ar porzh e goulsier ar c'harr. Sioulaüs e voe mont tre en trepas, santout an aer klouar, bale war un tapis sklaer, gwelout bleunioù flamm ha mousc'hoarzh ledan ur geotenn er goulou damsklaer.

"Nozvat deoc'h. Petra 'c'hellan ober evidoc'h ? eme ar mousc'hoarzh.

- An Aotrou Louzouer, ar mezeg, en deus kaset ac'hanomp da gerc'hat gwad. Setu ur baperenn eus e barzh" a zisplegas Gwendal, tra ma chome mut egile, re drubuilhet c'hoazh.

"Azevit ur vunutenn, me ho ped", emezi "keit ha ma'z ean da gerc'hat er gwad-se".

A-boan m'o doa an daou baotr bet amzer da gemer plas en azezennoù ledan ha don a hañvale bezañ ouzh o gortoz, ma tistroas ar goantenn gent div voutailh ruz limestra.

- "Setu" emezi "n'hoc'h eus nemet sinañ ar follenn-mañ ; Ar glinikenn a baao." Hag un eilenn diwezhatoc'h e voe an daou baotr er c'harr.

"Me a zalc'h ar boutailhoù, eme Gwendal. Pegit er rod-stur ar wech-mañ. Suroc'h eo."

Ur wech er glinikenn e voent trugarekaet ha pedet da c'hortoz un eurvezh bennak ma vefe echu an oberata. Touiñ a reas dezho an amiegez ez ae pep tra eus ar gwellañ.

"Ha neuze, petra 'lavaren deoc'h ! Ne rafe droug da zen mont da lonkañ unan da c'hortoz, nann ?", a ginnigas Gwendal, "anaout a ran ur c'hafedi a zo digor c'hoazh."

- Deomp 'ta", a respontas egile. Sioulaet e oa hag hañvalout a rae dont bev en-dro.

Un nebeut chopinadoù goude e oant keneiled a zoare. Darvoudoù 'zo a grou buan liammoù start. Na oa bet unan trist ha skuizh, hag egile pennfollet, e oa an daou geneil nevez deuet drant a-walc'h, m'hen lavar deoc'h. Bez en doa pep hini anezho, hag evit abegoù disheñvel moarvat, ezhom da adkemer fiziañs. A-gevret c'hoazh e tistroas Gwendal ha Mikaël d'ar glinikenn. Keneiled e oant bremañ, pep hini a anavezse un tamm mat eus buhez egile, ha forzh penaos, e oa re ziwzehat evit kimiadiñ evel-se.

'Barzh un azezenn e c'hortoze an amiegez. Redek a reas Mikaël davati :

"- Ha neuze ?" a huchas eñ.

"- Va gourc'hemennoù" emezi "Tad un tamm brav a baotrig ez oc'h bremañ. Kousket emañ ho kwreg met mat ez a pep tra ganti. Paperennoù zo da leuniañ. Un anv hoc'h eus dibabet marteze ?"

Gant ur wilc'hadenn d'e geneil a respontas Mikaël, lorc'h ennañ :

"O, ya. Dibabet 'm eus. Lokaet e vo... Gwendal."

ALAN AN AFFETER

TUD AR GOAÑV.

Job Chaodour zo kentañ lonkêr gwin Sant Servez. Evel just n'oc'h ket oblijet da grediñ an istor c'han da gontañ deoc'h, met se, bepred, oc'h oblijet da grediñ. An istor-mañ eo an hini a gont pa 'n 'eus evet muioc'h c'hoazh. Evit e stumm, c'han da strivañ anezhañ, ar muioc'h a gallan, evel a gont anezhañ e-unan.

Se, tudañ mat, a dremene dek vloaz zo, marteze daouzek, na oaran ket just. En amzer-se, me oa, evel vez lavaret er c'herioù bras, "homme à tout faire", hag en em ac'hube eus tier-keer ar Barizianed a zeue da dremen o vakañsoù du-mañ.

Ti ar menaj, a zo e-kreb'h krec'henn ar c'hoad, hag anavezet gant tout an dud a zo amañ, kazi-sur, oa feurmet, en amzer-se, d'ar barizianed e-pad an hañv. Me, evel just, en em ac'hube dioutañ, evel diouzh tout ar re all.

Setu ur bloaz, ne oa ket c'hoazh hanter miz c'hwevrer pa welan tud o tont da chom en ti-se. Se, dija, ne oa ket reizh. Ar rumm dud-se ne oa ket ken reizh-se ae. Ar paotr oa ur parizian, se zo sur, peogwir 'welen anezhañ, pep devezh, pa c'hen d'am labour, o walc'hin kazi tout e gorf. Met ne oa ket ur parizian evel ar re ho peus tout gwelet, kement hag oc'h, e-pad an hañv. Nann, hennezh oa ur paotr bras ha kastiz, un tamm barv war e groñj, ha lunedoù du war e zaoulegad, dal-c'hmât gwisket en du. Tremen a rae e zevezhioù o sellout ouzh an heol hag o skrivañ traoù war un tammig paper. Ur wech, memes, em eus gwelet anezhañ o sellout ouzh ar loar.

Ar plac'h, n'em eus ket gwelet anezhi kalz, met se zo re c'hoazh. Chom a rae e-barzh an ti kazi an holl devezh. Met pa teue 'maez, me am boa c'hoant da goach pe da vont kuit. Ne oa netra spontus, e-barzh anezhi, ur plac'h brav oa, memes, met ul levezon iskis bennak a save diouti, ma komprenit pezh am eus c'hoant da lavarout.

Krediñ a ran oa ur bugel ganto, met n'on ket sur. Krediñ ran am eus klevet blejadur ur wech pe div, bepred.

Un noz a oan o tont d'ar gêr diouzh ar c'hafe, petra welan ? Ar paotr hag ar plac'h o tont 'maez ha tapout hent

Roc'h an Ermit, ar paotr 'vezañ gantañ ur pakad bras, just evel ur sac'h avaloù douar leun.

Tout an dud, amañ, anavez Roc'h an Ermit, kazi-sur, Roc'h an Ermit lec'h zo deut skolêrion vras, ur wech pe div, da welout peseurt mod eo graet, ha da betra en deus gallet servij en amzerioù kozh. Memes a zo unan, ur wech, en deus lavaret d'ar mestr skol oa un daol-aberzh lec'h oa lazhet, en amzer kozh kozh, bugale vihan, e-barzh un amzer choazet mat e-barzh ar bloaz, evit bezañ gwelet mat gant an doueed.

Bepred c'ha va zad da goste Roc'h an Ermit. Na m'eus ket heuliet anezho, ha kazi sur am eus graet mat. Un hanter eur goude, e oan dija e-barzh va gwele, ar gurun en em lak da strakañ ha tout ar chas pemp kilometr eus aze da harzhal, ha se e-pad an nozvezh, ken n'am eus ket gallet kousket.

An deiz goude on aet da welout petra o doa an dud-se gallet ober war ar Roc'h.

Ar gurun oa kousezhet just warnañ ha pa on deut tost awalc'h m'eus gallet gwelout, kousi du war lein ar mein, ma ho peus c'hoant, evel ma vefe bet gwad desec'het, pe un dra bennak e-giz-se. Met, netra all ne oa er biojoù.

Pa on aet kuit on tremenet e-kichen ti ar menaj bras, ne oa den ebet ken, aet oa tout an dud kuit.

Setu tout va istor, tudañ, ne vo den ebet evit lakaat gwin e-barzh va gwerenn, hiziv.

Ya, ya, gouzout a ran pezh c'hit da lavarout din. Se n'eo nemet istorioù ur paotr mev, mat da vezañ selaouet un nozvezh, pe n'ho peus netra all d'ober. Se zo sur, ya.

Met, perak, neuze, abada dek pe daouzek bloaz, ma kontan just, ne gresk netra vat e-kichen Roc'h an Ermit ?

Perak ne gall den ebet lakaat e chas da dremen e-kosta ar roc'h ?

Ha perak 'vez klevet, ur wech ar bloaz, war-dro an hanter miz meurzh, tout chas ar Vro 'harzhal, ha, diouzh koste Roc'h an Ermit, evel evit respont dezhe, un trouz, evel ur bugel o vlejañ ?

Eugen KONAN

AR SEVEL-ISTR E-BARZH AN DOUR DON
E PLEG-MOR SANT-BRIEG.

N'eus ket a blas a-walc'h ken war aodennoù hor bro evit sevel istr. Seul vui ma'z eomp, seul vui a zo goul' evit an istr e-barzh ar c'hêrioù bras hag e Paris dreist-holl. Met an aodennoù mat (ar re blât hag a zizolo kalz gant al lenvoù bras) an aodennoù mat evit an istr ne greskint ket. Setu an dud o deus soñjet bremañ 'zo un dek vloaz bennak e oa tu marteze da sevel istr e-barzh an dour don. An devezh hirio eo laket an teknik evel-faot evit al labour-se hag ez eomp da welet da gentañ penaos e vez hadet an istr e bae Sant-Brieg, goude-se penaos e vezont diwallet hag evit echuiñ penaos e vezont aozet evit bout gwerzhzet.

Ar saver-istr eo dav dezhañ da gentañ tout feurmiñ un dachenn dindan an dour digant an "Administration des Domaines". Feurmet e vez tachennoù azalek un devezh arat. Ar feurm a vez graet evit 25 bloaz. Goude-se e vez dav aozañ strad ar mor e-giz e ra al labour-douar d'e bark. Mar vez main e vezont-int ravanell et ha taolet a-gostez war an aod. Ur vag solut en deus ezhomm ar saver-istr evit sklejal ar ravanell. Goude e vez tremenet ur varrenn houarn ponner spontus : 2 vil lur bouez. Ar varrenn houarn, sklejet d'an treuz a blaena strad ar mor : rakañ a ra ar bosoù ha stankañ a ra an toulloù. Goude-se e vez skuilhet maerl e-lec'h 'zo pri. Ur splujer a ziskenn gant e voutailhoù aer evit gwelet pelec'h e vank maerl ha penaos e vez strad ar mor hag a lavar pedavare e vez prest an dachenn da vout hadet. Bae Sant-Brieg a zo dreist evit al labour-se peogwir ez eo ar strad plaen dre vras. An istr bihan e vez prenet e-barzh ar Mor-bihan. Na strujint ket nemet e-barzh pleg-mor Gwened. Eno e vez laket an istr da zôviñ war brikoù-douar ruz. Pa vezont-int prenet e vezont bras evel hanter ivin ar biz bihan. Triwec'h miz dre vras a vank dezhe strad ar mor evit bout mat da werzhañ.

Gwelomp bremañ penaos e vez graet war o zro ha penaos e vezont int difennet diouzh al loened prest da zebriñ anezhe.

Bep miz e vez sortet maerl fresk war an dachenn : ar maerl fresk a zigas had plankton nevez gantañ. Ar Japaned o deus ijinat pilulennoù evit bouetañ an istr met e Sant-Brieg ne vez roet mann ebet dezhe da zebriñ : ar chañj-dour gant al lañv a zigas boued a-walc'h dezhe. Bep sizhun ez a ur splujer da welet hag-eñ ne vez ket loened fall o c'hoari gant an istr. Alies a wech e vez dav stourm ouzh ar morgazh, ar morgad, ar stered-mor, ha dreist-holl an distrujerien bras : ar bigorn toullerezed sikouret gant ar c'hranked-bihan-ruz. Pa vez re a vorgizhier pe a vorgad e vez tremenet ar chalut (Ar vorgizhier hag ar morgad a vez gwerzhzet d'ar Japaned evit ober boestadoù "langouste au naturel" da adwerzhañ tro ar bed !). Ar vorgizhier hag ar morgad a deu a-benn da doullañ an istr. Met an distruj n'eo ket rivinus. Gwashoc'h eo ar stered-mor. Gant div eus o femp brec'h e teuont int a-benn da zigeriñ an istr : ur vrec'h war bep krogen ; ur wech skuizh kigennoù an istrenn, houmañ a zigor. Neuze, ar steredenn a vount he stomok e-barzh an istrenn evit digeriñ anezhi. Pa vez re a stered e vez tremenet ar ravanell. Ar steredennoù a vez dastumet hag an istr adtaolet d'ar strad. Un nebeut istr a vez lazhet gant ar ravanell met gwelloc'h eo evit leuskel anezho tout da vout debret. Met ar gwashañ enebourien eo ar bigorn toull-erien sikouret gant o c'hamarad ar c'hranked-bihan-ruz. Ar vigornenn en em stag war grogen blât an istr. Ar c'hrank a chom da c'hortoz. Ar vigornenn doullerez gant he zeod hir a duf un drenkenn. An drenkenn-se a boazh hag a doull an istrenn. Goude-se gant he zeod hag an drenkenn ez harlink ar vigornenn an istrenn. Houmañ a zigor. Neuze e lamm ur c'hrank-bihan fall ruz e-barzh hag a grog da zebriñ. Neuze e teu goustadik ar vigornenn-doullerez da zebriñ he lod. Evit distrujiñ ar bigornennoù e vez laket un tañvoez plastik fin e fons ar ravanell. War vihanaat ez a niver ar bigornennoù e Bae Sant-Brieg. Setu e chom memes tra kalz istr da werzhañ.

Pa vezont triwec'h pe ugent miz e vezont int dastumet tout gant ar ravanell. Goude-se e vezont kempennet hini dre hini gant ar gontell evit tennañ kuit ar brinnig-gwenn (ur seurt brinnig bihan toull) hag ar geot-mor. Ur wech kempennet e vez kaset an istr da Garantez lec'h ma vezont int lakeet e-barzh ar ster da zousaat peogwir o devez an istr dour don blaz pell re groñv evit plijout d'an dud e kêrioù bras Bro

C'hall. (E. Kerantez emañ mestr ar saverien istr dour don : Madeg lesanvet "l'empereur"). Ouzhpenn-se eo dav boaziñ an istr da veveñ pell hep dour. Un istr dour don a varv e-maez en dour en un dek eur azer e-lec'h e c'hall un istrenn, boazet da chom hep dour e-barzh ur stêr a en em rife gant al lanv draoñ, chom bev hep dour e-pad tri pe bevar devezh.

Evit echuiñ, lavaromp eo un dra nevez, ar sevel-istr e-barzh an dour don ha sur ur binvidigezh muioc'h evit Breizh. Met domaj eo n'eo ket gouest Madeg an "Impalaer" da werzhañ an istr gwelloc'h marc'had d'an dud !

Nevez deut er-maez
LE PROBLEME NATIONAL CATALAN
gant Jaume ROSSINYOL
710 pajenn - 88,00 lur
Embanner : MOUTON, Den Haag.

BARR-HEOL
a embann brezhoneg yac'h
25 lur ar c'houmanant
CCP 2454-53 LANNION
Chomlec'h : Barr-Heol, Bulien,
22300 LANNION

M.N. GWEGEN

UR BOURK.

K. 'zo ur barrez bras e-walc'h, trizek kant den bennak 'zo enni.

N'ouzon ket eus pelec'h teu an anv-se. Klevet am eus bet o lavar e oa bet gwechall gozh ur mell lezhadeg er c'hoad e-kichen ; ar ger K. teufe neuze eus ar ger galleg "carnage". Met ne gav ket din 'e c'hall bezañ gwir an disple-gadenn-se rak gwechall ne komze ket galleg an dud.

Ar parrez 'zo rannet etre pevar garter. An hini sou-ezhusañ 'zo an "Argoad". Ar c'harter-se oa brudet gwechall - hag eo c'hoazh - evit bezañ un tammig war-lerc'h. Aze 'vije kavet gwellañ lonkerien ha kabaduilherien er c'horn. An dud soñje dezho 'teue an dra-se eus levezon ar c'hoad, rak Koad Freo 'zo tre kichen ; darn all poslekkoc'h 'lere a teue an dra-se dezho peogwir oant pell e-walc'h eus ar bourk, rak tud ar bourk 'gave dezho oant soutil-tre.

N'eo ket diwar-benn kurioù "chas an Argoad" e-giz ma vez lavaret on o vont da gomz met diwar-benn un nebeut tud er bourk anavezet en holl barrez.

Da gentañ 'mañ ar person, unan nevez (da lavarout emañ e K. pevar bloaz 'zo, an hini all oa chomet c'hwezek vloaz, setu perak eo hemañ "nevez"). Hennañ 'zo 'chom e penn ar bourk gant Marie, e "gouvernante" e-giz ma fell dezhi 'vafe lavaret. Ur gouezvildi 'zo ganto ar presbital. Plijout 'ra al loaned dezho. Ur mell-ki bras 'zo, div goulmenn, ha div beruchenn. Ar re-se a vez leusket da nijal e librentez ar gegin. Ur bouc'h - hemañ 'veze komzet kalz diwar e benn e-pad ar votadegoù diwezhañ - ha twir gavr 'zo ivez. C'hwezh fall 'vez er bourk pa vez troet fall an avel.

Un tammig uheloc'h evit ar presbital emañ re ar G. o chom ; ar breux hag an div c'hoar, mev o zri ken alies ha bemdez ! Marc'hadourien bara int, met ne ya ket kalz 'dud d'o zi rek n'eo ket gwall vat marc'hadourezh, darn eus an dud a ya evit an aluzen nemetken. Pad an deiz e vezont o vont da gerc'hat sist, pe war dreuzoù o dor o sellout piv 'vez er bourk, penaos, gant piv, ha pelec'h e ya. Gouzout a reont niverennoù kirri-

ten ar c'horn; gante e vez klevet an holl geledier : piv zo bet ganet, piv zo marv, piv 'zo dimezet pe o vont da zimeziñ. Dirouderien K. int. E gwirionez eo "pratik" a-walc'h kavout anezho a-wechoù !

Er ru vras mañ K. o chom. Honnezh 'zo ur vaouez kozh dek ha tri-ugent. Un nebeut bloavezhioù 'zo he doa torret he gar, ha 'baos eo mac'hagnet. Peogwir 'kave hir an amzer 'oa lakaet he gwele dezhi e prenestr ar stal - rak marc'had-ourez-dilhad eo - evel pa vije bet e gwerzh. E-giz-se e wel an holl dud, K. en he gwele. Ur meleziour 'zo diazezet e penn he gwele, 'giz 'c'hall gwelout penn traoñ er ru. He mab P. zo 'chom ganti. Hemañ 'zo izil-mik. Ur rod vihan 'vez gantañ ugent vloaz 'zo marteze en e c'hodell. Ur wech oa bet kollet ar rod vihan er stêr pa oa kennet an dilhad. Pennfollet vije bet P. ma ne vije set den ebet da glask ar rod.

E kreiz ar bourk 'vez kavet M. ar G. ur varc'hadourez. Honnezh 'zo ur plac'h iskis-tre. Kred bras he deus ar seblanchoù. Nav pe dek bloaz 'zo he doa bet an enor da dremen war ar skinwel abalamour d'an darvoudoù c'hoarvezet en he zi : ar polotennoù gloan 'gouezhe o unan ; he marc'h ne oa ken evit kousket peogwir oa spouronet gant an drouz a gleve en ti ; ar yer oa klañv, hag evit echuiñ den ne teue d'o zi ken. An dud o doa plijedur, fent 'veze graet ganto peogwir oa un displegadenn aeun-tre d'an traoù-se : ar polotennoù gloan 'c'hell gouezhañ e forzh peseurt ti, an drouz d'an noz en ti, oa ar solioù o "labourat" peogwir oa navez o zi ; ar yer oa klañv peogwir a oa c'hleñved-red a-mesk ar yer d'ar mare-se. Met an traoù-se o doa graet trouz en holl ganton, un nozvezh pe div oa deut flied da vesa treuzioù an ti da harz ar seblanchoù marteze ! An dud teod-fall 'gave da lavarout, rak ur varc'h plac'h yaouank erruet war an oad oa er familh ! M. ar G. damalle ur Jipsianez o chom e-kichen da vezañ sorset anezhi. Meur a wech oa bet sterzet houmañ mat netra ne oa bet prenet !

Abaoe an darvoudoù he deus lakaet M. ar G. daou bern holen a bep tu d'he dor evit harz ar seblanchoù da zont an ti. Nevez 'zo oa bet un darzhadenn en he zi. Galvet he doa ar flied ur wech ouzhpenn ; ar re-mañ oa deuet gant plijedur rak anavezout a raent anezho. War-lerc'h un tammig imbours'h o doa kavet oa ur strollad bugale o doa lakaet ur strekerezh

en ur voutailh pe en ur voest. Bremañ he deus ar paour kaezh droug eus holl vugale ar bourk !

E K. 'zo ur c'higer dispar ivez. E anv 'zo G. kalz a dud a zo G. o anv, setu evit disheñvelout anezhañ e vez lavaret "G. Ponk" dioutañ ! Hemañ 'zo ur c'hliant mat d'an ostalerioù, bemdez 'vez mev. Eus ar beure e krog gant ur voutailhad laezh evit gwalc'hiñ e varrikenn evel 'lavar an dud. Goude 'ev war-dro ugent bock, muioc'h c'hoazh pa vez tomm an amzer. E fri 'zo kaerañ hini 'zo er berraz, ru eus ar mintin, du pa guzh an heol evel ur sivienn prest da gouezhañ. Pezh a zo souezhus gantañ eo n'en deus troc'het moise e vizied, koulskoude 'vez mev o labourat. Pa 'vez du e kont kontadennoù d'an dud eus e amzer dremenet, ur plijadur eo klevout anezhañ rak mat-tre e vez e istorioù. A-wechoù all e komz diwar-benn e intamant, lavarout 'ra d'an dud ober ur pred mat ha dañsal pa vo marv, n'ouzon ket hag-eñ vo respaket e volontez ! Rak an dud o devez muioc'h respet evit ar re all pa vezont marv evit pa vezont o vevañ.

Setu aze ur poltred livus a-walc'h eus tud K. Met arabat krediñ e ve an holl dud pe mezverien pe tud troet o spered ganto. An dud am eus komzet diwar o fann 'zo an dibab, an darn vrasañ eus an dud e K. zo tud evel 'zo dleet d'am soñj !

 Youenn DREZEN
 *SKOL-LOUARN VEIG TREBERN
 trade lodenn
 war lafuma niverennet 30,00 lur
 war baper all 25,00 lur

Gweltez HAMEL

BUHEZ HON TADOU EN O MENAJOU :
LEVEVEZ PE ZILEVEVEZ ?

" Fidamdoulou, arabat devañ gouloù, ma "bugale-
ioù" kaezh ! " Evel-se e veze lavaret d' hon tud, an amzer wech-
all, war-dro d' eizh eur hanter diouzh 'n noz, ha kerkent e veze
lazhet ar skilfrijennad dister : " Poent da vont da gousket bremañ ! "
Paour e oa an dud, ha skars an traoù ganto : Yann-Boul SARTRE an
hini eo en deus displeget petra eo ar "rereté", an dienez, ha
penaos, e peseurt stumm, e lak houmañ bagoù tud d' en em zastum
esambles. Ya, meur a wech e oa berr an traoù gant an dud, hanter-
kant vloaz 'zo. Penaos e c'hellfe bezañ a-hend-all gent ur bern
tud o vevañ war o zamm douer moan ha paour, gant tuioù labour
kozh ha dizamploù : n' ! dorniet-mat oa al labourerien mat n' ae
ket fonnus ar c'hirri, ha ne oa ket stank ar gwinizh, na frank al
laezh. Ha c'hoazh, e-lec'h e oa ma zud o chom, e Porvenan, e oa
goumon da fotañ war ar parkeier, peogwir ne oa ket pell an eod !
Evit lodennañ ken nebeut tre etre pep hini (nebeut evidomp beuzet
dindan), e oa ret kaout un urzh bennak e-barzh ar gevredigezh, un
urzh a badfe pell.

An urzh-se a c'hell bezañ merzet da gentañ a-dreñv mentedur
al labourioù. Rak abaoe eo bet kuzhet gant an douez ar pezh a vez
ezhomm evit buvañ, evel ma skrive Heziodos en "Al labourioù hag
an devezhioù", e vez ret d' an dud labourat ha c'hwezañ kalz evit
gounit o zamm berr ; ne c'heller ket labourat un devezh ar bloaz
nemetken evit debrif gouda ha kousket e-pad ar peurrest. Reizhet-
keer e oa an amzer gwechall : savet ' veze an dud bender de bemp
eur diouzh ar beure, hag set en o gweloù war-dro eizh eur hanter
pe nav eur d' an diwezhet diouzh an noz. Mentet e veze ar vuhez
da gentañ gant an deiz hag an noz, evel e oa bet diskouezet dija
e meur a skrid kozh, da grogañ gant ar c'h-"genesis". Bremañ ivez
e vez bev et da heul an "dofvalijenn-sklaorder", met n' eo ket ken
rik ha gwechall.

Ur stag all a oa, chedenn ar c'houlzioù-amzer, pezh a zo bet
miret evidomp e meur a dro -laver evel : " E kaez an eost... ,
laknet an here... " Setu penaos e oa rannet al labour, ha lod-
ennet : ar marc'hod, mevelien ha bugale o gemere poan ha reuz

gant an holl loened, ar c'hezeg hag ar saout, a vouete ar moc'h
hag ar yer, a c'horoe ar saout hag ar c'h ae da vesa anezho ; bem-
dez e veze memestra evito, ar memes labour d' ar memes curioù.
Disheñvel e oa al labour war ar maez, labour ar baotred : an
hevelep diouzh ur bloaz war an all, met liesdoare hed-ha-hed ar
bloavezh. O labour a oa teilañ ar parkeier, goude bezañ kaezhet
ar c'hreier-saout ganto, disoulañ, arañ, tremen ar bigell,
kleudañ, hadañ, pe plantañ, adkleudañ pe zouareñ, ober charretter
evit an eost, pe 'vit al lizet, koad...

Ha bezañ e oa al labourioù dreist-ordinal : darvoudoù o
tont alies, evel halañ ur vuoc'h, pe, diassoc'h, ur gazeg, hovar-
añ ar c'hezeg... Darvoudoù o tont dibaot, evel mont da gerc'hat
goumon gant tri marc'h, pe seblenn, pe merl, lorc'h gant ar
charreter.

Debret e oa an amzer a-hed an deiz : da skouer e veze tre-
menet eurioù da zibab lizet pe avaloù-douar ha da bonzhañ anezho,
pe int bremañ roet kriz d' al loened. Ha komzomp diouzh terrif
ur c'hleuz evit hadañ lann, evel e oa bet skrivet d' ober war al
lizher-feurm ! Eizh-deiz, pe ur miz hag ouzhpenn, e pade ! Ha ma
veze deut bilgerc'h war an ed e oa c'hwennet neuze, evel veze
c'hwennet ivez al lin, seizh pe eizh den war o c'hrehañsoù, o
kemer pep hini e ledander gentañ.

E pep lec'h e veze implijet ar vugale peogwir
ne oa ket trawalc'h gant labour hir ha poenius ar re goshoc'h.
Implijet e oant evit meur a labour bihan. Setu perak n' ijent ket
'pad hanter an amzer d' ar skol : kaset ' vizent d' ober baotred-
saout pe oant daouzek pe drizek vloaz, hag abretoc'h marteze. Gwir
eo, ne oa ket ur vicher da vont da vesa saout ma oac'h e-barzh
ur mell menej : lavaret e oa e-keez an hañv d' ar baotred vihan
da zont d' ar gêr d'eus ar skol, ken prim ha ma c'hallent, evit
bezañ kaset da vesa an-dro d' ar parkeier :

" Prenet e vo ur porpant nevez dit, Yann, pe bremañ nevez... "

Gouestlañ ? Ne oa ket ezhomm diouzh ar evit lakat Yann hag
e gemaraded da garzhañ da gêr, evel ma vefe bet c'hwizhet tan
war o lorc'h. N' eus forzh penaos, ma n' ijent ket da sikour, e
veze prenet ur porpant nevez ! Mese a oa ur blijadur nevez bender
evito, ma ne oa ket fall an amzer evel just : posizhet e veze
avaloù-douar an ur forn graet gant pri ha maen e korn ar park :

pe tapet silioù (esneet da dapout !) diouzh ar rinier ; pe vefe bet dispaket o bloenioù gant ar gwez-kistin, e veze butunet bisigoù sec'h golout e-barzh un tamm journal ! Pe e veze lakaet ar saout da vont da spont gant tammoù ziñg taolet en aer (gant ur stirenneg) a rae un trouz heñvel ouzh fraofiv ar c'helienn-du : ha neuze o redek war o lerc'h, "chô ! chô !", treuziñ ar gwenod-ennoù, ken buan ha ma c'heller, betek e chome sac'het ur botoù koad e-barzh ar mailh gant ur "fouiiik" trist !

Kalz mevelien a veze en tiez bras, ha ne oa ket brav en oad-se en em gavout dinden ar re all : e gwirionez, ne oa ket o labour diaesoc'h evit hini ar viatri, met ne veze mann ebet dezho o-unan : pe e vezent o chom e ti o mestr, hep familh, e-pad o buhez o kurzhout evit ar re all ; pe e vezent dimezet, ha neuze o deveze un ti bihan paour, e-lec'h e vevant diouzh an aluzen gant o maezezed hag o bugale... Yaouank on, ha koulskoude a zo bet dalc'het soñj ganin diouzh ar "revolution" vihan savet e Peurid ar Roc'h gant ar venajerien vras a-enep ar person : hemañ en doe lakaet an anjeluz-noz da dintal un eur war-raok, ha se 'oa bet komprenet gant meur a venajer evel an taol-esp evit berraat d' ar vicherourien o devezh-labour ! Gwasket e oa an dud en o labour bemdez evel-se.

Ur gwekadur all a oa : ne oa ket graet ar pezh a garer e-barzh ar familhoù. Betek ha timozif e oac'h soñset o chom da sikour ho tud, da laverout betek pemp bloaz warn-ugent pe dregont. Ha ne ximezoù'h ket gant n' eus forzh piv : ne oac'h ket aotre- - et d' ober kement-se, met lakaet e oac'h, dre ali pe dre gutum, da zibab ur plac'h, ur verc'h-keer na vefe na re dost (met buzeñ e oa koulskoude dimezioù etre kendirvi) na re bell (evel ar ruc e-pad ar brezelioù : ne oa ket degouezhet-mat ur plac'h eus Bro-Bologn a deuje gant ar mab !). Sellet e oa diouzh al leve... Bet eo dimezet evel-se ma zad, gant e vamm, d' ur plac'h amezek a oa o chom daou c'hant metr alese. N' eo ket souezhus ma c'hoarvez- e istorioù spontus evel hini an aotrou U... a veze kustum d' en em vezviñ bep noz pe dost ar vourc'h, gant e vignoned : pa teufe an-dro d' ar gêr, da n' eus forzh pet eur, a-wechoù diwezhat-tre, e veze ret d' e wreg bezañ aze dihunet o c'hortoz anezhañ gant ur acubenn domm prest da vuzeñ lakaet war an daol !

Ma zad-kozh a oa marvet e-yaouank, ha chomet e oa ar menaj bres war c'houg ma mamm-gozh hec'h-unan, gant an henañ diouzh ha

c'hwec'h bugel en e benzekvat bloavezh. Met ur plac'h solut he divrec'h ha kalet he fenn e oa Anivon Qu... Goude bezañ graet he labour ganti (hag ez ae da fotañ tail evel ur paotr), e teuje d' an ti a-raok merenn evit kaout he "aperitiv", ur banne kafe tomm ha du, kuzhet en ur c'hontouer ! Ma zad a grogas da labourat neuze gant ar c'hezeg : pevarzek vloaz e oa.

Arabat e oa skeiñ traoù a-dreist d' ar prenestroù, goude ul labour ken hir ha ken poanüs : ar bara a oa un dra santel ha graet e veze ar sin-ar-groaz war pep torzhenn a-raok bouic'hañ anezhi. Avaloù-douar frank, laezh, nebout a gig (nemet kig-sall), ur vi-gwech ha gwech all, yod ha krampouezh bep gwener, jistr leun an tasoù, setu pezh a oa da zebrif. Ne oa asied ebet (a-raok ar brezel kentañ), met servijet ' veze ar yod da skouer war an daol. Ne oa ket anavezet ar frouezh evel bremañ, nag ar saladenn (met beler a oa), hag an holl traoù mat met fentus a vez dahzet en hon amzer. Memestra evit ar gwiskamant : plijout e rae d' an dud bezañ kempenn ha fapo, met an tu da gemmañ bep sizhun ? Kerzhet e veze e-barzh botoù-koad kozh betek ar pellañ ma c'helled. Ha c'hoazh, e tiez pinvidik e veze dilhad-da-sul nevez (a chome nevez pell-ha-mat), evel e oa loadoù arc'hant nevez. Met en tiez paour, e ti ar vicherourien, e veze diarc'han ar vugale memes o vont d' ar skol. Ewel-se e oa ar vugale Maillot e Pervenat, tailhet foñs o bragoù dezho. War o hent d' ar skol e teuant da garc'hat ma zad gant plijadur, bemdez, ha lonkañ a raent ar banne chokolad a oa poet dezho hep ezhomm da vountañ warno. Lomm, o zad, e deus e ti ma zad gant pres houarn Kêrdevel evit ober jistr : hag e veze roet dezhañ bernioù dilhad ha kantoù avaloù-douar : an aluzen a oa gopr ar vicherourien. An dud pinvidik pe aezet ne ouient ket pezh, em daoulagad, oa ur bed all, bed ar beorien, evel ne anavez ket ha ne c'hell ket anavezout ar vourc'hizien bremañ penaos e vez gwasket tud al labouradegoù. Koulskoude e veze un devezh ha ma oa sellet ouzh ar vicherourien evel ouzh tud, an deiz kentañ ar bloaz : neuze e tremenent dre ugent pe dregont menaj, e veze servijet dezho kafe, gwin pe jistr, hag ur werennad mat a alkôl jistr da bep hini, e vize c'hoarzh, ha kontat traoù. Alkool evit an-kounac'haat o buhez kriz...

Ma oa ken start ar vuhez, ha ken kalet an dud, abalamour da petra e sentent d' o zad, pe d' o gwaz (pe gwreg !), pe d' o mistri ? An abeg kentañ d' an soñj eo e ouient ne oa netra all

d' ober evit gounit o bara, nemet mont kuit pell diouzh ar gêr, pell diouzh pezh a anavezent. Hag e veze an Iliz pe ar Skol o lavarout d' an dud :

" Chomit en ho plas, doujit, pe ankounac'hit ar bed-mañ ; ur vuhez eurusoc'h a vo goude, chomit sioul, en em garit etrezoc'h..."

Hag ar skol neuze ! e-lec'h e veze disket an holl draoù e galleg, hep droed ebet da gomz brezhoneg : e-barzh Sant-Erwan e Landreger e veze ar "simbol" evel e lec'h all, ha pa antreer er c'hlas d' abardaez, e veze goulennet gant piv e oa ; a-wechoù ne c'heller ket kaout anezhañ, peogwir en deveze unan roet anezhañ d' unan all, egile d' an all c'hoazh, ken ne veze 'benn ar fin gant den ebet ; pe marteze e veze bet skoet e-maez ar porzh gant an hini diwezhañ... E meur a skol e oa bet lakaet ur "jubennour" e-kichen ar re yaouankoc'h (pemp pe c'hwec'h vloaz), evito da gompren pezh a lavare ar mestr-skol en e yezh flour ! Disket e veze aze skiant an "Trade Republik", da skouer a-dreuz frazennoù skrivet brav war an daolenn-du "Travail et Patrie" ! Ne oa ket ken taer an Iliz, met dre ma implije ar brezhoneg evit testaat d' an dud e c'helle muioc'h c'hoazh pakañ anezho, marteze gant youl vat ?... Rak war gostez an dud a fesañ e oa an Iliz, met koulskoude prest da gristeneat pezh a c'helle e buhez ar re baour : ar c'henedigezh, un tamm katekiz, an dimeziñ, ar c'hleaved, ar marv...

Kavet e oa bet gant an dud abaoe pell 'zo un difenn ouzh ur vuhez ken strizh, ken urzhiet : ar festoù, gouelioù, eurejoù, balioù, kontadennoù ha gwerzioù... Graet e veze an eurejoù d' ar c'houlz-se en un ostaleri bennak, pe er menaj, hag an holl dud war tro-dro a zeue, hep bezañ pedet, evit debriñ, evañ ha dañsal... Anavezet eo bet ^{ivez} ar balioù war blasenn ar vourc'h, digoust, evit an hini a gare. Ar c'hanaouennoù pe ar c'hontadennoù a veze klevet diouzh an abardaez, e-kerz ar goañv, pa veze bet en em zastumet an dud en-dro d' an oaled, gwasket, oc'h ober e-keit-se un tamm labour dister. An tad a gemere ar re vihanañ eus e vugale war e zaoulin, pa en deveze lakaet keuneud, bruzhnadoù hag all e-barzh an tan dindan ar pod-houarn bras. Hag e-keit ma oa kroget an tad da vutunat, ar moked o tont en-dro e-barzh an titraoù ma oa tuet-fall an avel, e oa roet d' an holl dud pemp pe c'hwec'h kased avaloù-douar da sevel da bep hini. Neuze an tad pe ur mevel kozh, pe ur baleer-bron, a gonte pep seurt traoù, buirzhudus evit ur skouarn yaouank.

Ne oa ket ken tener an dud e ti ma zad : aze ec'h aent da sevel avaloù-douar war ur c'hrignol yen, sklêrijennet gant lampoù-petrol. Met kontet e oa ivez istorioù e-lec'h e oa hufvreet labour aez, eeunder ha gwirionder, buhez ar re binvidik, ken pell diouzh poan ha glac'har ar re baour. Ha goude-se, da gousket e-barzh gwaleoù kloz, pe, evit ma zad, e-barzh ar marchosi gant ar mevel, war ur c'holc'hed, e tommer klouar ar c'hezeg.

Eurusoc'h an dud en amzer-se ? Ne c'heller ket lavarout. Met gouzout a ouie hon tadoù penaos tec'hout diouzh an enee ; da skouer, an dornañ : skuizh e veze ar marc'hed an ti, poultr e oa e pep lec'h, pounner e oa ar sec'hier hag ar boutelloù-plouz, met ken mat ar jistr, ken mat ar boued, ken mat bezañ tregont pe daou-ugent a dud asambles, ha ma veze lacuen an holl... Ne daiv ket ar boan addont en-dro war hor c'hiz, met siwazh eo bet kollet anaoudegezh hon tud er memes koulz ma c'amp krog da zebrif muioc'h ha gwelloc'h.

KENDALC'H KELTIEK ETREVRUADEL
en Naoned, eus an 13 betek an 19 a viz Eost.

Lojet ha maget e vezo an dud en tiez-lojañ
ha tiez-debriñ ar studierien ; evit ar studierien
(gant ar gartenn-studier) ar prizioù boas.

Chomlec'h ar sekretourve :
KENDALC'H KELTIEK
Château des Ducs de Bretagne
44000 NANTES

M.-P. RETY

MA BUGALEAJ WAR AR MAEZ.

Ganet on war ar maez, div lev d'eus ar vourc'h tastañ.

Diouzhpenn ma mamm ha ma zad e oa c'hoazh ma mamm gozh, mamm ma mamm. Pa oa dimezet ma mamm ' oa deuet ma zad da chom ganti e ti ma mamm gozh. Evel e-barzh kalz a dier d' ar mare-se ' chome ar vugale gant o zad pa oant dimezet. Ma mamm gozh oa intañvez. Ma zad kozh oa marv yaouank-flamm da dregont vloaz pe un dro e giz-se. War-lerc'h ' oa dimezet ma mamm-gozh en-dro hag un tammig war-lerc'h, ' oa graet ^{he gwaz} prizonier en Alamagn e-pad er brezel diwezhañ ha deuet klav d' ar gêr pemp bloaz war-lerc'h, ha marv pa oa ma mamm eitek vloaz.

Ma mamm oa dimezet daou vloaz war-lerc'h. Ma mamm gozh n' he doa bugel abet met-hi, ha chomet e-giz-se war he unan, setu perak oa deuet ma zad da chom ganti.

Ma mamm gozh ne gomze ket galleg tamm ebet, ha ne re ket c'hoazh. Se a zo kaoz un tammig ne oa ket desket galleg din e-raok mont d' ar skol. Ne felle ket d' am zad desket galleg din peogwir o doa eon am dije mesket an div yezh.

Diouzhpenn ma mamm gozh, e oa c'hoazh ur plac'h yaouank kozh o tont da labourat bemdez d' hon ti. Hi ne ouie met brezhoneg ivez hag e-pad an holl deiz e vezen ganti ha ma mamm-gozh, peogwir vize ma mamm o labourat ar parkeier gant ma zad.

War-lerc'h, pa oan pemp bloaz, oan net d' ar skol. Du-se am eus desket galleg. 'M eus ket dalc'het soñj mat d'eus ar bloaz-se met soñj 'm eus memes tre ' oa start-tre desket galleg. Er "skol-seurezed" evel vize lavaret e oan hag e-pad ar c'hoari, ma komzen brezhoneg gant ar re all vize graet skouarnadoù din gant ar seurezed. Ar vugale o chom er vourc'h ivez, dija ken yaouank-se a reo fouter d'eus ar re evelden ha ne gomzent mat brezhoneg.

Kaset oan d' ar skol e ti ar seurezed peogwir e c'hallen chom du-se da gousket.

'M eus ket lavaret c'hoazh perak oa ret din chom da gousket e-barzh ar skol : lavaret 'm eus oan ' chom tost d' ul lev d'eus ar skol ha diouzhpenn-se ne oa ket hent ebet. Un tamm hent oa

met an henter pelloc'h oa c'hoazh dre an hent-se.

Daou baotr bihan oa ivez o c'hont d' ar skol ganin met koshoc'h oant un tammig ha kerzhout ' raent buanoc'h. Da gentañ, a-raok ar goañv, ' aen ganto dreist ar parkeier hag an hentoù-kirri met pa oa deuet ar glav hag ar pri ne gallen ket kân mont da heul, se a zo kaoz e chomen da gousket er skol. Soñj am eus ne bliche ket se din tamm ebet ha bep sizhun vizen'o c'hortoz ar sadorn evit dont d' ar gêr. Bemdez pa welen an daou baotr all o tont d' ar skol am bize c'hoant bout ganto. A-wechoù ' erruent diwezhat evit ar skol peogwir e choment da risklañ war ar skorn. Alies e kontent din pegement e skorn vize war an dour ha d' ar sadorn-noz ' chomen da risklañ ganto un tammig bihan. Ne chomen ket pell peogwir am bize re a hast dont d' ar gêr da welout ma zad.

Ar bloaz war-lerc'h oan koshoc'h ha ne chomen ket kin da gousket e-barzh ar skol. Kalz a bri oa c'hoazh e-pad ar goañv hag an daou baotr ha me hor bos botinoù evit an hent ha botoù-koad evit ar skol. Alies ' chome ar botinoù e-barzh ur c'hleuz e-pad an devezh ha vizen gwisket d' an abardaez hag ar botoù-koad ' chome e-barzh ar c'hleuz betek ar mintin war-lerc'h, an tu dindan distreinnet d' an nec'h, e giz-se, glav pe diglav, vizen kaet sec'h ar mintin goude. War-lerc'h p' an doa gouezet ar person an dra-se e lavare deomp lezel ar botoù e-barzh e di hag a-wechoù vizen koaret deomp.

Bemdez oa ret deomp gober an hent. D' ar yaou evit ar c'ha-tekiz ha d' ar sul evit an oferenn.

Ur pont-planken e oa da dreuzañ evit mont d' ar vourc'h hag a-wechoù pa vize glav bras ' tae an dour uhel war ar pont. D' an deizioù-se ' tae hon tadoù da zougen ac'hanomp war o skoezioù evit treuzañ ar pont. D' ar mare-se, ni a gave se farsus e-walc'h.

'Pad an ehan-skol vize ar gwellañ bout er gêr memes tre, ha dreist-holl da Bask ha d' an hañv peogwir vize pell bravoc'h an amzer.

Bep ehan-skol vize un dra e-ziforc'h gober. Da Bask vize reget kalz bregeier o krapañ d' eus ar gwaz da dapout neizhoù ha d' an hañv pa vize tomm-mat an amzer e chomemp da c'hoari e-barzh ar stêr 'pad an holl deiz. Alies ' kouezhe un den bennak e-barzh an dour met se ne reo ket netre.

An nozioù vize farsusoc'h d' ar mare-se ivez. D' an hañv,

war-lerc'h al labour, ' chome an holl dud da zafañsal pe da gontañ e-tal ur bern foenn bennak ha d' ar goañv vize an dud o tommañ e "korn an toull" e ti ur mignon, pe ' c'hoari kartoù. An daou re gwellañ ' c'hounie ur c'hog . A-wechoù ivez rize ar baotred paneroù aozilh, ar merc'hed ' rize broed hag ar vugale evel just ' rize kalz a drouz o redek hag o c'hoari tro-distro d' an ti.

N' eo ket ret din lavarout n' eo ket memes tra bremañ. Bep den ' chom en e di da sell' ouzh ar skinwel. Memes tra, me ' gav din emañ ar vuhez war ar maez bravoc'h c'hoazh evit e kêr.

SAV BREIZH

e galleg hag e brezhoneg bep daou viz
30,00 lur CCP 525-59 NANTES.

POBL VREIZH

e brezhoneg bep miz
6,00 lur CCP 2746-79 RENNES.

TOUT VA BIEN

Anat eo : Tout va bien !

BRETAGNE 73

Ma na gradit ket, neuze lennit al levr-se :
TOUT VA BIEN gant NONO (Tresadennoù) ha
KENTEL (skeudennoù) Ennañ pennoù tud na vint
mui gwelet ken alies...

Fañch KERSKAVEN

DIWAR-BENN "Faut Qu'ça Bosse".

" Un touell eo kredif e c'heller sevel gwerzenn-
où war ar frankiz, gant e reer en e sez 'barzh ur gador-vrec'h.

Un touell, folkloroformañ al lennerien gant kozh kaozioù,
en anv ar Werinoniez hag ar Skiant.

Ne saver ket ul lennegezh er-maez eus ar vuhez, er-maez
eus stourm pemdeziek al labourerien. "

(Y.-B. PIRIOU, raskrid levrig E. EVENOU, "Benn goulou
deiz".)

" N' eus ket, e gwirionez, un Arz evit an Arz,
nag un Arz er-maez eus stourm ar rumadoù... Al lennegezh hag an
arz gwerinel ("prolétarien") a zo, evel ma lavare Lenin, "ur rod
hag ur viñs vihan en dispac'h". "

(Mac-Tess-Toung. p. 369 eus al "levrig ruz", Pekin 1972.)

Tud o labourat war dachenn ar sevenadur,
gant an diazezenn-mañ an o fenn : "sazvij ar bobl hag he stourm"
(cf. MAQ.) ne oa ket kalz anezho e Breizh, un nebeudig bloavezhioù
'zo. Na d' am soñj n' eus ket anezho c'hoazh oc'h ober gant ar
brezhoneg. Rak atav e chom distag-tre al lennegezh diouzh ar
politikerezh : azgoulenn a reer ar gwir d' ur sevenadur breizhat,
met ne greuer ket ur sevenadur-pobl da azgoulenn hon gwirioù. Pezh
a zo bet graet war dachenn ar sevenadur 'zo bet graet e galleg
(nemet ar c'hanaouennoù marteze) ; koulskoude n' eo ket ar seven-
adur nevez-se ur sevenadur gall. Ha pezh a zo bet graet ivez, 'zo
bet graet, dreist-holl gant ar c'hoariva, ha n' eus ket pell 'zo
gant filmoù - da skouer diwar-benn ar "Joint Française" : "Et voici
la colère bretonne", war an harzoù-labour, er c'h-"Kaelins" pe
c'hoazh war an tebut bras e Gwern : "Gouloù Korn-er-pont hag ar
merion du" (cf. Sav-Breizh, niv. 15) hag all... hag all...

Daou bezhig-c'hoari dreist-holl a zo bet ur gwir sikour deomp
evit sevel "Faut qu'ça Bosse" : unan anezho skrivet gant ur strollad
kouerien eus Blain (Redon), anvet "La Vacherie" ; c'hoarist eo bet
ganto en o c'horn-bro e-pad an hañv 71. Diskouez a ra vuhez ur

Yann-Gouer a-vremañ. Ur brouenn eo ar pezh-c'hoari-se : barrek eo ar bobl da grouiñ he sevenadur, ha n' eo ket hini ar waskerien ken, ha da implij anezhañ da labourat war an dachenn bolitikel, en he stourm pemdeziek.

Ar pezh-c'hoari all, "Vivre pauvre pour mourir riche", diwar stourm ar gouerien evit an douar-labour. Savet eo bet gant studierien ha kouerien e-pad unan eus al "Longue Marche" en hañv 1971. (Ur seurt kamp eo al "L.-M."-se evit ar studierien hag ar re yaouank a fell dezho labourat war ar maez). Rak "muioe'h ez eus da zeskif er parkeier, en uzinoù, hag er sindikadoù eget el levraouegoù blot" (Y.-B. PIRIOU, *ibid.*). C'hoariet eo bet er beilhadegoù pobl. Un taol-esa oa evit ar re-se a felle dezho en em unanif ("liaison aux masses") gant ar bobl, hag he servij en he stourm : en em unanif dre al labour hag an divizoù politikel, ha servij he stourm, o skoazellañ ar bobl en he labour war dachenn ar sevenadur.

x
x x

War an diazezoù-se eo bet krouet e miz Du 1971 ar GAC (Groupe d'Action Culturelle) ha savet "Faut qu'ça bosse". C'hoariet eo bet, evit ar wech kentañ e miz Gouere 1972, hag embannet e miz Genver 1973. War goloenn al levrig e c'heller lenn "Faut qu'ça Bosse", pezh-c'hoari pobl. Perak e c'hellomp lavaret eo ar pezh-c'hoari-se poblel, daoust da vezañ bet krouet gant studierien ? Gwelomp 'ta penaos eo bet skrivet.

Anat eo n' heller ket sevel pezhioù-c'hoari war stourmoù al labourerien en ur gambrig blot. Enklaskoù 'zo bet graet. Setu perak omp aet da welet peizanted (un tregont bennak) e pep korn ar vro, eus ar re 'zo anvet e galleg "Paysans Travailleurs" (o c'helacuen : "Vent d'Ouest"). Menoz ar strollad oa ober un dra bennak diwar-benn ar gwaskadur war ar maez, goude stourmoù kentañ evit priz al laezh, hag an douar (da skouer Jean CÂREL, er Morbihan, ha Jergault el "Loire-Atlantique"). Dre zivizañ gant ar beizanted eo deut da vezañ sklaer ne oa ket trawalc'h. N' hellomp ket komz diwar-benn ar gwaskerezh hep komz diwar-benn emsavadeg ar beizanted hag ar vicherourien. Setu perak e kaver e "Faut qu'ça bosse" dielfennadur an erboellerezh war ar maez (an arackaat, ar ganssurterezh (coopérative) da skouer). Gant ar menazioù-se eo

bet graet ar "scénario" kentañ, ha divizet ivez gant ar beizanted, evit gwelout ar pezh ne oa ket reizh e-keñver ar menazioù hag ar c'hoariva. Setu perak eo bet c'hoariet ivez ar pezh-c'hoari dirak an tregont peizant o doe skrivet "Faut qu'ça Bosse" ganeomp. Dielfennet eo bet ivez stourmoù micherourien an uzinoù laezh, goude an harz-labour e ti "Entremont" e Kemper e 1970, er "Joint Français" ivez hag e ti "Sapient Prével".

C'hoariet eo bet un hantur-kant gwech bennak e-pad an hañv 72, e-pad ul "Longue Marche" goude al labour e ti ar beizanted (e-kichen Pondi). Evel-se, dre al labour, ne veze ket graet touristed pe arzurien ac'hanomp. Kant hag hanter-kant a dud bep gwech o deus gwelet ar pezh-c'hoari e-pad unnak beilhadeg. : re gozh ha re yaouank, peizanted ha micherourien, touristed ivez deut da dremen o vakadoù er vro, hag o deus anavezet evel-se kudennoù ha stourmoù ar bobl, ne veze ket klevet komz anezho e kelacuennoù Pariz. C'hoariet eo bet betek Pask 73 evit harzoù-labour, stourmoù ar vicherourien hag ar beizanted. E pep beilhadeg ez eus bet divizoù etre an arvesterien.

x
x x

Adc'hoariet eo bet gant strolladoù all e Rieux (Festival d' Art Populaire), gant GAC Brest. Pezh e zo bet graet gant ar GAC, n' eo nemet un dra a c'heller ober war dachenn ar sevenadur. Traoù all da skouer a vez hiziv gant ar c'helacuennoù, ar filmoù hag all. Un dra bennak emichañs a vo graet un deiz bennak e brezhoneg penn-da-benn.

Roparz HEMON
NENN JAN1 (romant 268 pajenn)
war Verga niverennet 30,00 lur
war baper all 23,00 lur

Santet em eus e vefe dav din skrivañ un dra bennak a-zivout Breizh hag ar Brezhoneg, goude bezañ lennet "Le courrier des Lecteurs" war Ouest-France : "Le Breton et le Japonais" gant A. Guahenno 11-5-'74, ha "La langue française et les autres" 21-5-'74.

Bez 'zo tudañ a blij dezhe goloiñ traoù deus ar seizh pouezusañ gant traoù all deus ar seizh trivliadusañ. Pa vez kont eus ur Bobl trevadennet (e-keñver politikerezh, armerzh, ha sevenadur) arabat lakaat e fri 'barzh ar folkloraj, ha chom difiñv war henc'hizioù ar Vro, (peogwir n'eo ket trevadennet ar Vro dre ar c'halvarioù, ar chapelioù teñval na neñv-red koumoulek, avat) ma hon eus c'hoant diskoulmañ ar c'hude-
nnoù-se, hag en em dieubiñ.

Ar brezhoneg a zo bet miret, a-hed an Istor, gant peizanted ha pesketourien (dreist-holl), da laret eo gant tud dic'halloud a labour hag a labour. Dindan bolitikerezh en drevadenourien (Bourc'hizien) en deus ar brezhoneg bevet, evel tud Breizh a gaoze anezhañ. Buhez ur c'honikl dirak bag ur bleiz eo bet hag eo, evel m'emañ.

Abaoe an 19vet kantved dreist-holl e c'haller kavout ul lennegezh vrezhoneg diazezet war ar sevenadurioù-pemdeiz, met al lennegezh-se ne c'has ket betek diskouez d'an dud na diskoulmañ o c'hudennoù politikel, armerzhel ha sevenadurel ; ha n'en doa ket nerzh a-walc'h ganti da vountañ war an dud d'en em lakaat da stourm a-enep d'an Stad vourc'hiz a waske war ar Vretoned ha war o yezh (dre an deskadurezh, dre ar relijion ivez).

Gwir eo ez eo tost marv ar brezhoneg, n'eus ket met ar re gozh 'zo barrek warnañ. Hogen, pezh 'zo...; abalamour da betra ez eus, bremañ, en 20vet kantved, kement a dud yaou-
ank, a vev 'barzh ar "Société Modern" a fell dezhe en em lakaat da zeskiñ yezh o zadoù (yezh ar Blouked) ? Evit ma vefe dalc'het ar brezhoneg gant an oferennoù ? Sur 'vat ! Broch immobil !

Petra eo, d'ar c'houlz-mañ, deskiñ ha kaozeal brezhoneg, dindan ar weakerzh war ar yezh greset arre gant ar Stad C'hall : da skwer : an DEUG, lezennoù Fontanet, respont Giscard da

Benseg a-zivout deskadurezh ar brezhoneg (araok eil tro an dilennadegoù prezidantel...) hag all...

Arabat 'vefe d'ar brezhoneg chom ul langaj ha ne vefe fistilhet nemet evit dero'hel da "l'amour de la simplicité, et à sa manière poétique, la recherche de l'absolu". Perak eo aet da get ar sevenadurioù vreizhat ? Perak eo bet ar brezhoneg ker gallekaet ha ker plouk ? Perak n'eus ket labour e Breizh ? Perak 'vez labourerien Vreizh mac'het muioc'h evit el lec'hioù all (gant piv ?) ?

N'hon eus nemet sellet ouzh ar stourmoù zo bet, hag a zo, nevez 'zo : Joint Français, Brezel al laezh, Kaolins, Gwern, Pederneq, Garaj Salvador Allende en Orian, hag all... Ar Vretoned n'int ket ken evit leuskel ar vourc'hizien-se da lipat o revr. War o sav emaint e-tal ar politikerezh kreize-
nnet. Ne fell ket dezhe ken gwerzhañ o nerzh-labour d'ar varc'hadourien-se, ha c'hoant o defe, dre rezon, bevañ diwar a produioù, gant ma vefent dezhe. Hag ouzhpenn-se 'vez merzet a-wechoù "Gwenn-ha-Du"-où 'oc'h divskoaz ar stourmerien-se. "Ur stourm-renkadoù emaint oc'h ober", a vez laret gant tud 'zo. Met n'eo ket tout. Daoust ha gallout a reer laret emaint o vont betek kregiñ en emskiant ur Bobl end-esun ?

Deskiñ ha kaozeal brezhoneg 'zo d'ober, en ur stourm a-enep da bolitikerezh ar vourc'hizien-se, da laret eo armiñ ar brezhoneg gant ar stourmoù war ar politikerezh hag ar sevenadur ! Ne zlefe ar yezh bezañ nemet ur benveg hag a c'hallfe sikour ar Vretoned da grouiñ o frankiz. Gant ar brezhoneg 'vefe ret dieubiñ ar Bobl a gaoze anezhañ, ha sevel al lennegezh dia-
zezet war vuhez an dud ha war o henc'hizioù sevenadurel, a servijfe d'ar stourmoù-se.

Un draig am eus c'hoant laret c'hoazh : baz 'zo bet ur pennad diwar ma fenn war Ouest-France 4-5-'74, hag e oa merket ennañ : "Le breton, c'est une langue vraiment difficile à apprendre". Ar frazenn-se 'zo bet komprenet fell anaset, peogwir n'eo ket ma menoz displeget mat a-walc'h gant ar pennad. War ar frazenn-se em boa laret : "Ar brezhoneg 'zo diaes tre da zeskiñ kaozeal gant an dud, abalamour ma cheñch alies a-
walc'h ar gerioù hag an distegadurioù eus ur Vro, ur gumu, pe ur vourc'h d'un all.

